Мы бідны, уж з діда, прадіда,
То духом хоц будме богаты!
І чести не дайме здоптати,
А віры не зломит нам біда!
(Русенко)

ISSN 1508-5104

DWUMIESIĘCZNIK

Бесіда

СТОВАРИШЫНЯ ЛЕМКІВ

STOWARZYSZENIE ŁEMKÓW

LEMKO ASSOCIATION

ДВОМІСЯЧНИК ❄ РІК XIV, Нр 6 (69) ЛИСТОПАД - ГРУДЕНЬ 2002 ❄ КРЕНИЦЯ ЛІГНИЦЯ

Христос Раждаєт ся!

Яснину Він внесе
до Вашых Домів!
І тепло Він вмістит
в серцях Вашых;
і смутно не буде никому.

...І в себе будете,
і собом.
І прославите Його!

Бесіда

Часопис Головного Заряду Стоваришыня Лемків

выходит од 1989 рока

посвячений збережыню історні, культуры і языка Лемків

інформуючий о жытю нашой і братніх нам суспільности

плекаючий вірні надіі прадідів і вітців

В *Бесіді* почуєш смак рідного слова, такого, як передати го треба Твоім дітям і внукам

Буд спілучастником і спілтворцьом *Бесіды*, бесідуй з *Бесідом*

Бесідуй, рад, гвар, повідай! Товды ЛЕМ будеш собом і шанувати тя будут Люде

Чытай *Бесіду* Внуку і Діду!

Пізрил єм на стежку ведучу до Сойму, де Панове Послове радили ци Лемкам в Польщы дашто ся іщы належыт. Вшытко здавало ся мі сном. Пляц як бескідска поляна, над котром похыляют ся стары дерева, на краю поляны – деревяна хыжа, на загороді мечат козы, а посередині оген і стиснений людскій круг. До неба плыне лемківска пісня...

Михал Сандович, *Ватра в Варшаві*, стор. 7-9

Чытам тот наш часопис од єдной окладинкы до другой. Дає мі знаня і почутя вартости Народу до корого належу. Дал бы може і інчому, але він го не возме до рукы бо для него за тяжкій, за поважний, за трудний. Сприбуйме такого чытача тіж видіти. Видіти його потребы і сприбуйме іх заспокоіти.

Ярослав Горощак, *Листы до Бесіды*, стор. 9-11,

Проходили рокы. Єден, другій, третій а я каждой весны примірювал єм ся до того фільму. В кінци на початку того рока узнал єм, же 55-та річниця акциі „Вісла" єст остатньом нагодом, жебы тот фільм зробити. Очывидні, не мал єм на нього специяльных гроши, але рахувал єм, же заклик до нашых Лемків мі іх принесе.

Андрий Копча, *Як ся нам „крутил" фільм о акциі „Вісла"*, стор. 12-13

Під столом положено деякы ґаздівскы нарядя: сокыру, пилу, серпы, леміш, чересло, косу, єдно колесо од плуга на памятку, што Св. Йосиф был тесльом – ґаздом, а на лаві при столі боденку і дійник, жебы ся коровы добрі доіли. Гряды під повалом, обвязано повереслом, жебы коровы не копали.

Юрий Олійник, *Різдво в Шляхтовій*, стор. 16-17

Част освіченых Лемків оставала в рідных сторонах, переважні в характері парохів, підтримуючы давны традициі власного середовиска, част же поселювала ся в містах (нераз тіж поза Галичыном), неєднократно досігаючы там высокых церковных ци мирскых становиск. Не без значыня є ту знаний зо споминів і джерел факт підтримуваня через Лемків, што занимали аж і найвыжшы посты, своіх родимых обычаів, насамперед мышліня і ментальности.

Олена Дуць-Файфер, *Культура Лемковины в другій половині XIX і на початку XX столітя*, стор. 18-20

На передній стороні окладинкы – *Тиха ніч, свята ніч*, фото: **Петро Басалыґа**

На задній стороні окладинкы – *Капличка в Радоцині*, Малювал: **Казімєж Хростовскі**, фото: **Данута Хростовска**

АКТУАЛЬНЕ ● ТЕПЛЕ ● ГОРЯЧЕ ● АКТУАЛЬНЕ ● ТЕПЛЕ ● ГОРЯЧЕ ● АКТУАЛЬНЕ

Новины – не новины не лем з Лемковины

☒ 2 вересня ученикы русиньского языка в Словациі зачали новий шкільний рік з 5 новыма підручниками (3 для основных шкіл і 2 для середніх). В нас того рока вышол лем програм научаня для середніх шкіл, хоц в выдавничым пляні, зголошеным до Міністерства Народовой Едукациі і Спорту, єст аж 9 підручників.

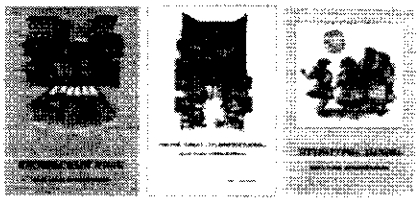

☒ 13-14 вересня Дім Польско-Німецкой Спілпрацы орґанізувал в Ополи конференцию на тему охороны і спомаганя народных меншын і іх ситуации в Польщы. Лемків репрезентували: од Музею Лемківской Культуры в Зындрановій – Федор Ґоч, Русиньского Демократычного Кругу Лемків – Павел Стефановскій. Стоваришыня „Руска Бурса" – Олена Дуць-Файфер, СЛ – Андрий Копча.

☒ 15 вересня в Сташыньскій Ростоці орґанізувано шторічну імпрезу Ден Під Настазом (Настаз – то гора в тій околици). Орґанізаторе – Русиньска Оброда враз з вельома інчыма інституциями і установами дарували зобраным богатий, барз ріжнородний програм.

☒ 20 вересня в Мильгайм (Mülheim) в Німеччыні отворено выставу артистычной фотоґрафіі Йоакыма Дудаша – Русина вродженого (1951) в Рускым Керестурі, прожываючого в Кельн (на знимці одбитка передньой страны запрошыня і такой репродукция єдной з прац Йоакыма Дудаша).

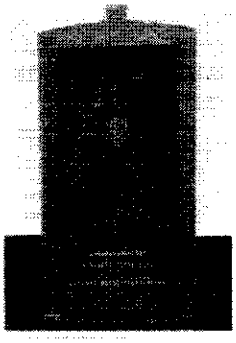

☒ 20-21вересня грекокатолицка спільнота Лоси і околиц орґанізувала Лосяньскій Кермеш. Окрем богослужынь свято прикрашено богатым артистичным програмом (Ансамбль „Веретено" і інчы). Кермешови товаришыла прекрасна выства фотоґрафіі Семана Барны.

☒ 20-21 вересня, традицийні уж, одбыли ся в Реґетьові... Дни Гуцульскы, хоц попри польскій масовій і не лем масовій культурі зазначыла ся, міцно як все, лемківска... А назва імпрези звязана є з гуцульскыма конями, якы ту ховают.

☒ 29 вересня в Рускій Бурсі орґанізувано символічне розпочатя шкільного рока для учеників лемківского языка з горлицкого і новосандецкого повітів. Найперше нашы Лемчата выступили на бурсяній сцені, зробили спільну знимку а пак бавили ся і гостили (завдякы Ґаздам) при ватрі на просторній бурсяній загороді.

☒ 8-11 жолтня перебывала на Лемковині група америцкых Русинів, якій проводил віце-президент тамтышньой русиньской орґанізациі Дін Половка. Америцкы Гості звиділи Креницю та околиці, пак побывали в церкви Св. Тройці, в музею стародруків і в Рускій Бурсі в Горлицях, в Музею Лемківской Культуры в Зындранові, одкале взяли пут на Пряшівщыну і Підкарпатску Русь.

Американе пред креницком церквю.

☒ 10-12 жолтня орґанілация Лужыцкых Сербів „Домовина" провела в Будишыні популярно-наукову конференцию на тему меншостьовых медиів, получену з презентацийом серболужыцкой культуры. СЛ репрезентувал член Головного Заряду Даміан Трохановскій.

☒ 12-13 жолтня в горлицкій Рускій Бурсі проведено ювілейну – X Лемківску Творчу Осін. Участ взяли творці з Украіны і Польщы. Выступил фольковий ансамбль „Серенча" (шырше о імпрезі – на стороні 14-15)

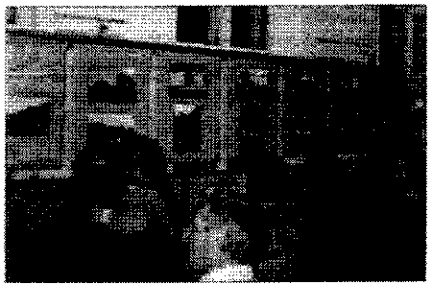

Бурсяны гості обзерают выставу фотоґрафіі Петра Басалыґы.

☒ 14 жолтня Православна Парафія в Команчы святкувала своє 40-літя. Богослужыню проводил Владыка Адам Архієпископ Перемышльско-Новосандецкій. В народній части святкувань выступил Ансамбль „Ославяне", а тіж ансамблі зо Словаччыны.

☒ 18-20 жолтня в Варшаві Фундация Спомаганя Лемківской Культуры РУТЕНІКА орґанізувала Кермеш Лемківской Культуры. На імперзу зложыли ся: наукове симпозіум, презентация (і продаж) лемківскых книжковых і музычных выдань, выступы ансамблів з Польщы і Украіны (чытай тіж на стороні 7-9).

☒ 22 жолтня в Рускій Бурсі заряд Товариства стрітил ся з Добєславом Жемєнєвскым – Начальником Выділу Народных Меншын Департаменту Віроісповідань Міністерства Внутрішніх Справ і Адміністрациі та з Артуром Пашко – Радником Малопольского Воєводы. Бесідувано о довершыню власностьовых справ Бурсы.

☒ 30 жолтня во Львівскым Державным Областным Центрі Народной Творчости отворено персональну выставу малюнків Митра Солинкы, получену з празднуваньом Ювілею 70-літя народжыня Артисты. (зобрал пт)

Kto się boi mniejszości?

„Standardy w zakresie ochrony i wspierania mniejszości narodowych w Polsce", to temat konferencji, jaka została zorganizowana w Opolu przez Dom Współpracy Polsko-Niemieckiej, Fundację Współpracy Polsko-Niemieckiej, Związek Niemieckich Stowarzyszeń Społeczno-Kulturalnych w Polsce oraz Związek Młodzieży Niemieckiej w RP.

(...) Helena Duć-Fajfer ze Zjednoczenia Łemków zarzuciła Lidze Polskich Rodzin oraz Prawu i Sprawiedliwości myślenie w XIX-wiecznych kategoriach narodowych, a nie powszechnie dziś obowiązujących – obywatelskich. Wszystkie uregulowania międzynarodowe mówią o prawie każdego obywatela do zachowania i rozwijania swojej tożsamości oraz obowiązku większości zapewnienia jej warunków do tego. To w założeniach. Natomiast w konkretnych krajach i regionach pojawiają się różne problemy wynikające m.in. z przeszłości. O skali tych problemów może świadczyć fakt, że aktualnie 15-16 proc. Obywateli Europy, czyli niemal co szósty mieszkaniec kontynentu nie identyfikuje się z zamieszkałą w danym państwie większością narodową, etniczną lub językową. **(Edward Pochroń, *Panorama Opolska*, 18-24 września 2002)**

Poza wyjaśnieniem – że Helena Duć-Fajfer reprezentowała Stowarzyszenie „Ruska Bursa" w Gorlicach, a nie Zjednoczenie Łemków, nie mam nic do dodania. No, może jeszcze namówić Czytelników by przeczytali w internecie cały artykuł.

X Łemkowska Jesień Twórcza

(...) Jesienny chłód witał uczestników Łemkowskiej Jesieni Twórczej. Był 13 dzień pazdziernika br. niedzielne popołudnie. Ale w „Ruskiej Bursie przy ul. Sienkiewicza było przytulnie, ciepło, rodzinnie... Leżące na scenie liście w barwach jesieni, brzózka, wywoływały nastrój nostalgii, wspomnień, poetyckiej refleksji. Te wrażenia potęgowały wiszące na ścianach salki obrazy Stefana Telepa oraz fotografie Piotra Basałygi, przybliżając zakątki i uroki Łemkowszczyzny.

Bo Łemkowska Jesień Twórcza wzbogaca się. Początkowo było to przybliżanie poezji i prozy Łemków. Dziś jest to także twórczość plastyczna, fotografika. Jutro...?

Wszystkich witał Andrzej Kopcza, przewodniczący Stowarzyszenia Łemków. A później „popłynęła" poezja. Do łez wzruszyła słuchaczy Maria Janko z Lwowa wierszem „O mamo, mamo..." – wspomnienia miejsc, których nie ma, a gdzie był dom rodzinny, cmentarz...

Nestor Paweł Stefanowski wywołał wspomnienie wierszem „Czy pamiętasz Łemku...?" Włodzimierz Barna z Ukrainy prezentował wiersz z tomiku „Łza w źrenicy oka" – o pradziadku, dziadku i ojcu. Petro Trochanowski z Krynicy wywołał burze oklasków doskonała parafraza „Trzech budrysów" A. Mickiewicza. To były jego „Trzy urwisy". Petro Kohut czytał „Wracajcie Łemkowie w góry". „Gazdynia" Olena Duć-Fajfer dedykowała swoje wspomnienie Pawłowi Stefanowskiemu z okazji 70 urodzin – „Ktoś kto żyje swoją ziemią, swoją ojczyzną, ten żyć będzie zawsze". Był piękny bukiet kwiatów dla Jubilata. Wspomniano również zmarłych twórców: Wasyla Chomyka i Jarosława Zwolińskiego. Nie zapomniano o nauczycielach języka łemkowskiego, dzięki którym wiersze czytały Anna Kocur, Olena Duć, Barbara Duć. A zespół folkowy „Serenecza" nie musiał przekonywać, że młodzież łemkowska równie pięknie śpiewa. **(Roman Dziubina, *Kurier Gorlicki*, październik 2002)**

Duchy rodem z Polski

Bieszczady. Nazwa tych gór pochodzi prawdopodobnie od imienia diabła Bies. Można tu spotkać wiele upiorów: a to widmo czarnego konia galopującego po połoninie, a to dziwne dźwięki nagle się pojawiające i tak szybko milknące. Błąka się też ponoć po Bieszczadach duch pewnego mnicha. Czasem klęczy i wygląda jakby się modlił, innym razem chodzi po górach z pochodnią w ręku. (...)

Nowy Sącz. Z tym miastem związane są dwie opowieści o duchach. (...) Drugi duch pojawia się natomiast w pobliskim skansenie. Znajduje się tu chata łemkowska, w której gospodarz przed laty popełnił samobójstwo. Od tego czasu słychać w niej jęki, stukoty, a czasem widać postać w czerni. Zjawa często płacze... **(NN, *Pani Domu*, 14 października 2002)**

Na siedem duchów rodem z Polski opisanych w *Pani Domu*, dwa pochodzą z naszych Gór. To wielki procentowo wskaźnik w skali kraju. Wszakże nie miarodajny. Ja widziałem w naszych Górach – i tak jest ponoć od 55 lat, od 1947 roku – zjaw bez liku. Błąkających się, jęczących, płaczących, klęczących i modlących się.

Poświęcenie odnowionej cerkwi

W Smerekowcu podczas odpustu ku czci Św. Michała Archanioła odbyło się uroczyste poświęcenie odnowionej cerkwi oraz ikonostasu w Parafii Rzymskokatolickiej w Smerekowcu, którego dokonał Biskup Ordynariusz Diecezji Rzeszowskiej – Kazimierz Górny.(...)

Na uroczystości poświęcenia obecni byli: (tu wymieniono obok biskupa księży prałatów, profesorów, przedstawicieli lokalnych władz, wśród nich wójta gminy Uście Gorlickie – Dymitra Rydzanicza /pt/). (...)

Ksiądz biskup Kazimierz Górny złożył słowa serdecznego podziękowania wszystkim, którzy przyczynili się do odnowienia świątyni – społeczności parafialnej, władzom samorządowym, księdzu proboszczowi. Wójt Gminy w swoim wystąpieniu wyraził podziw dla całej społeczności wiernych oraz podkreślił rolę ks. proboszcza (Krzysztofa Wymazały – pt) w tworzeniu miejscowej wspólnoty katolickiej. Na pamiątkę odwiedzin wręczył ks. biskupowi grafikę miejscowej cerkwi. (...) **(Ewa Bugno, *Gazeta Krakowska / Nowosądecka*, 16 października 2002 r.)**

Miałem ochotę co-nieco dorzucić, ale... *Co można Wójtowi, to nie redaktorowi!*

Ponad podziałami

- *Polacy nie niszczą pomników, lecz je uznoszą* – przekonywał wczoraj wójt Stanisław Pachowicz uczestniczący w uroczystościach poświęcenia mogiły radzieckiego partyzanta zamordowanego przez Niemców na obrzeżach Tymbarku w 1944 r. Kwiaty na nagrobku złożył konsul generalny Federacji Ro-

syjskiej Leonid Rodionow, a modły przy grobie odmówili kapłani katolicki i prawosławny. (...)

(...) Razem modlili się: ks. ppłk Bazyli Gałczyk, dziekan prawosławny Krakowskiego Korpusu Zmechanizowanego oraz ks. mjr Wojciech Warchoła, kapelan Karpackiego Oddziału Straży Granicznej.

- Fakt, że możemy się tutaj spotkać i wspólnie pomodlić świadczy o tym, że tymbarskie władze potrafiły wyzbyć się uprzedzeń wynikających z naszej wspólnej, zawiłej historii – mówił ks. ppłk Gałczyk. – *Pochowano tutaj radzieckiego partyzanta, który dotarł na ziemię limanowską z zadaniem wykonania określonej misji. Nie zastanawiał się nad ideologią, po prostu wykonywał rozkazy.* **(...) (SZEL, *Dziennik Polski*, 24 października 2002)**

Wielkie odkrywanie Uhrynia

Jest niedaleko Nowego Sącza miejsce, gdzie człowiek nie pozostawił jeszcze po sobie śladów związanych z poskromieniem natury oraz wydzieraniem jej bogactw i tajemnic, gdzie powietrze jest rześkie a woda przejrzysta, gdzie ludzie i przyroda żyją w dobrej komitywie.

Miejsce to długo było niczym robinsonowa wyspa na mapie Sądecczyzny: piękna (ale to akuratnie nie dziwota, bo pięknych zakątków w Beskidzie jest niemało) i zapomniana przez resztę świata. Doczekała się Ameryka swojego Kolumba, doczekał się też podsadecki Uhryń „odkrywców" ze Stowarzyszenia Greenworks, którzy zobaczyli, zachwycili się i postanowili zarazić innych swoim zachwytem. Udało się. Powoli, powolutku malowniczy wąwóz, którego dnem płynie uhryński potok otwiera się na świat a ludzie z dalekiego świata przyjeżdżają nad ten potok, aby odnaleźć harmonię, spokój, swoją małą Arkadię. (...)

(...) Stowarzyszenie Greenworks od ponad roku realizuje tutaj pilotażowy program zrównoważonego rozwoju ziem górskich. W mała, nikomu nie znana do niedawna wioskę inwestują Narody Zjednoczone, wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska (...). A wszystko po to, aby ludziom w Uhryniu żyło się lepiej i żeby pokazać Uhryń światu. Skutki już widać. (...) **(Iwona Kamieńska, *Gazeta Krakowska*, *Magazyn Sobota*, 2-3 listopada 2002 r.)**

Меж лісами, на поляні —
Ту, як Угрин і Лабовець —
Старий бача Гриць Застанай
Пас громадські стада овець.
Два пси стада пильнували,
Єден вельки, другий малий.
Старий бача завсе дримав...
Но і Угрин дяблы взяли!

(Русенко, остатня левійка – Мурянка)

Watra i disco lemko

Zakończyła się impreza gromadząca Łemków i pasjonatów ich kultury. Kiermasz, organizowany przez Fundację Wspierania Mniejszości Łemkowskiej Rutenika na placu obok Muzeum Ziemi PAN, odwiedziło ponad tysiąc warszawiaków.

(...) Kiermasz miał na celu nie tylko pokazanie piękna tradycji, ale również problemów z jakimi borykają się Łemkowie. — Niektórzy z nich nadal boją się przyznać do swoich korzeni. Wydaje im się, że mogą coś stracić. Chcieliby być oczyszczeni od zarzutów, przez które wysiedlono ich z własnych terenów. Zależy im na powrocie do swoich wiosek. Chcą mieć swoje szkoły i cerkwie. Boli ich to, że nie mają możliwości odzyskania swoich ziem, nawet jeżeli organizowane są jakieś przetargi, to nie mają prawa pierwokupu. To powinno się zmienić — mówiła Grażyna Kupiec. **(Marta Szafrańska, *Trybuna*, 29.10.02)**

Закарпаття – унікальний край

за природою, географічним розташуванням і миролюбним народом у самому серцю Європи, з великим числом національностей: корінних – русинів, мадяр, словаків, чехів, німців, євреїв, циган і некорінних, тобто тих, які з'явилися тут після руської революції і розпаду Австро-Угорщини у 1918 році – російські та українські емігранти, які принесли з собою свою ідеологію, свої не вирішені вдома національні ідеї і стали продовжувати їх штучно на нерідній ниві – український націоналізм і російський шовінізм.

У той час знедолений національно русинський народ після 20-річної дії закону мадярського міністра Аппоні про заборону всього русинського у розпачі і ностальгії за слов'янським духом здатний був прийняти будь-яку слов'янську ідеологію.

Після Другої світової війни населення Закарпаття подвоїлося за рахунок навчителів-помічників будівництва нового життя на Закарпатті, освіти, культури, колгоспного ладу, соціалістичної промисловості. Вони глибоко пустили свій корінь у карпатську землю і стали „корінними", почали правити бал, визначати тенденції розвитку краю без врахування специфіки краю, історії та традицій. І сталося те, що сталося. (...) **(Михайло Алмашій, *Подкарпатська Русь*, 13 серпня 2002)**

В Мужієві йде „ЗОЛОТИЙ ДОЩ"

У 1997 році заступник міністра промисловості України Сергій Грищенко заявив про те, що до кінця 1998 року Україна матиме своє золото – закарпатське. Державною програмою, зокрема, передбачалося, що перші злитки жовтого металу будуть виготовлені з концентрату золотоносних руд Мужіївського політметалічного комбінату. Мужіївське родовище поки що єдине в Україні, готове для промислового освоєння ще з 1990 року, із затвердженими спочатку комітеті з природних запасів колишнього Союзу, пізніше у Державному балансі України запасами золота, свинцю, цинку, срібла та інших кольорових металів. (...) **(Юрій Клованич, Олекса Лівінський, *Закарпаття на зламі тисячоліть*, спеціальний проект газети *Старий Замок*, без дати – пізне літо 2002 р.)**

В Смереківці найдено остатньо барз богате родовиско нафты і газу... Гын зас – цинны і найцінніщы металы... А нибы в нашых Карпатах лем чыста водичка і... сіль до кваснього молока (з пряшівскых салин). ...Хлопці, вертайте у Карпати. Будемо жити!

Komentarze /коментарі pt/пт

НН (НАЗАР НЕЗНАНИЙ)

Картка з Комлошкы

Барз єм ся втішыл том карком. Так – як і пару дни пред тым тішыл єм ся, коли наша молодіж выберала ся на Угры – на І Сьвітовий Табор Русиньской Молодежы. Де-ж не тішыти ся, кед позераш на тых молодых соколіків – радісных, полных жытя і, треба то речы, мудрых – котры в будучности мают нас заступити, акуратні мудрійше.

Барз єм ся втішыл, коли-м прочытал в вересньовых „Народных Новинках" (Нр 38-39) допис ***Як сьме путовали до Комлошкы?*** Дораз єм знал, же мушу помістити з него бодай выімкы в нашым часописі. – Так ся мі любила оціна схопности нашых молодых Лемків через іх ровесників зо Словациі. ...І ждал єм нетерпеливо, коли прийде до редакциі (по правді – домів) наш допис о Комлошці. Же товды поміщу оба материялы враз, єден при другым. Ішли дни, тыжні, місяці. Допис был уж подібно готовий, лем го выслати. Пак был уж, подібно, высланий. Але до редакциі не дотер. Так – поміщам лем знимкы. І выімкы допису зза Бескіда. (пт)

Горі, од лівой: Демко Дзюбина, (Андрий Копча, який одвізділ табір, перебываючы в Будапешті на засіданю Сьвітовой), Марко Демай, Олена Дуць, Томко Вансач, Андрий і Демко Трохановскы.
На нижній знимці участникы табору разом. Фото: НН

Як сме путовали до Комлошкы?

Перешол місяц од І Сьвітового Табору Русиньской Молодежы в Комлошці на Уграх. Як членкыня Спілкы Русиньской Молодежы Словеньска мала єм можніст быти його участничком. (...)

З Меджелаборец сме мали одход о шестій годині рано, што про декотрых было тяжко то заладнути, бо як знаме, были вакациі а через вакациі кому ся хоче вставати так скоро.

Дорога ся нам виділа безконечна уж до Пряшова, а то іщы сме не знали, што нас чекат дале. До Пряшова сме дошли коло десятой, де на штаціоні сме ся стрітили і спознали з членами „посадкы" лемківской молодежы з Польщы. Уж здалека сме виділи, а потім сме і спознали, же сут супер партія. Найвеце сранды сме мали, кед собі зачали награвати на мобіль звучку (мегафон – Ред. Бес.), кед приходили влакы. Не розуміли сме, чом то роблят, але потім нам повіли, же в них приходы і одходы влаків голосит стара баба, а в нас то так щумні звучыт.

Вшыткы сме насіли на влак до Словеньского Нового Міста, але по дразі были іщы даякы вылукы, та сме собі ужыли і пут автобусом а потім зас влаком. Но главне є, же сме ся жывы і здравы дістали на словеньско-мадярску границю. Але там сме ся дізнали, же Лемкы мусят іти на медженародний переход, же не можут іти з нами обычайно через границю. Знали сме лем, де іх послати, але нихто при тім не знал, як далеко мусят іти. (...)

До Комлошкы сме ся справды дістали, але аж коло шестой годины гвечер. Кед сме пришли на місце, де сме мали ночувати, были сме барз несподіваны, кед сме там збачыли нашых знаємых Лемків. А мы были пересвідчены, же прийдут аж по нас. Наопак, они з нас мали сранду, же сме пришли аж так пізно, як і з того, же сме ім повіли, што іх перехід є о 200 метрів ниже од нашого, не было то аж 4 кіометры. (...)

Мартіна Блыхова,
Меджелабірці

11-13 жолтня в Камени Шлескым к. Ополя німецка молодіжна організация Кузня Молодых Лідерів організувала варштаты під назвом *Ріжны, а може подібны.* Взяли в них участ молоды люде з ріжных меншыновых організаций. Лемківску молодіж репрезентували Олена Дуць і Тома Вансач. (од)

Лемківскій Кермеш в Варшаві отверают: Теодор Ґоч, Мирослава Копыстяньска і Михал Сандович.

МИХАЛ САНДОВИЧ

Ватра в Варшаві

Заміст вступу

Сут в жытю суспільности слова, котры мают особливу силу. Слова маґічны, слова символы. Слова што нищат і слова што будуют. Кілко то траґізму і тырвогы будит в нас - Лемках слово ТАЛЕРГОФ ци тіж слова АКЦИЯ ВІСЛА! Та адде являт ся серед нас перед 20 з гором роками слово ВАТРА. Слово старе, але днес значыньово нове. З малой іскоркы шмареной тыма, што переховали дане ім через прадідів кресило, розпалено оген - нову ватру. Розгоріла ся Ватра то ту, то там, жебы дати сьвідоцтво нашого оджываня. І хоц декотры підступні крадут нам тот оген - все стережеме го, жебы огрівал серця, прояснял думкы і будил до діяня тых, што іщы дрімлют нибы медвід зимовым сном. Оген, нибы олімпійскій, вандрує по сьвіті і розпалят новы ВАТРЫ. На тот раз, і при тым перший раз, дотер до Варшавы.

Ден перший, 18.10.2002 р., пятниця

Холодне пополудне. На малым квадратовым пляцу в Парку ім. Рыдза-Сьміґлого, недалеко будівлі Сойму Річпосполитой, в котрым Панове Послове задумуют ся, ци в Польщы ест така народова меншына, котра зове ся Лемками - Теодор Ґоч, Лемко з діда прадіда, позбераний до традицийной чугы, стоіт з горіючым сьвітичом, в блисках репортерскых флешів і в світлі телевізийных камер, жебы о хвилю розпалити першу лемківску ватру. Здецидуваным голосом повідат: „Мы Лемкы прибыли ту до столиці Польщы, штобы дати свідоцтво, же істнуєме, же мы не згынули, як пред 55 роками декотры собі того жычыли, при огни ватры вказати хоц жменю нашых традиций, культуры і звычаів...

Бухнул оген і полетіли іскры до варшавского неба - лемківскы іскры. О хвилю на сцені Михал Сандович - в імени Фундациі Спомаганя Лемківской Меншыны РУТЕНІКА і Варшавского Кружка Стоваришыня Лемків - повитал зобраных гости, дякуючы тым, котры на Кермеш Лемківской Культуры (так офіцийні названо варшавску ватру) сыпнули жменю конечного гроша. Заслуга в тым особлива директора дільниці Середмістя, Пана Пйотра Фоґлера, котрий обнял над імпрезом гоноровий патронат та традицийні уж - приязной Лемкам - Фундациі ім. С. Баторого. Лемківскы пісні, лемківскы стравы, лемківска служба Божа і лемківска бесіда... Богатий програм ватры вела дале лемківска пара Мирослава Копистянска і єй брат Дарко.

Выступы на сцені зачынат ансамбль "Веселка" з далекой Украіны і, хоц позбераний в козацкы строі, співат нашы, стары лемківскы мельодиі. Співат красні з пережываньом, з невыповідженом тугом. Не дивне то, адже творец і керівник ансамблю Михал Нікіруй замилуваня до Лемковины

„ВЕСЕЛКА"

выссал з молоком матери Лемкыні. Мешкат на Украіні од часу, коли будучы дітином депортуваю го в 45 році з родичами з Польщы, але такой што рока вертат ту бо тужыт, бо кохат втрачену землю і на нич здают ся перешкоды, котрых не мало, жебы поконати 1000 кілометріл з далекого Білгороду Дністровского. Горячы оплескы! Ватра в Варшаві зачала ся на добре.

Пізрил ем на стежку ведучу до Сойму, де Панове Послове радили ци Лемкам в Польщы дашто ся іщы належыт. Вшыткы здавало ся мі сном. Плян як бескідска поляна, над котром похыляют ся стары дерева, на краю поляны – деревяна хыжа, на загороді мечат козы, а посередині оген і стиснений людскій круг. До неба плыне лемківска пісня *Ой верше мій верше...*

Ден другій, 19.10.2002 р., субота

Приходжу рано на "наш" лемківскій плян, жебы як газда, накормити козы. Заспаний вартівник, котрий через ніч пильнував огня, підперат акуратні хвіючий ся пліт загороды, бо як твердит козам ту было несвоіо і хтіли втечы на Лемковину. Ци-ж бы і они? – думам. Єст ту уж дакус нашых. Штефан Телеп розвішує свої образы. Семан Барна причиплят до стояків свої фотографії, а Петро Трохановскій знимкы лемківского краєвиду выконаны через Петра Басалыгу. Петро Михаляк приклият на плоті плякат з написом "Problematyka łemkowska w pracach magisterskich i doktorskich". На плякаті чытаме, же о годині 10.30 в Музею Землі, котрий прилігат до місця нашой імпрезы выголосят свої реферaты Зофія Шантер, Ева Міхна, Павел Пжибильскі і Олена Дусь-Файфер, котра тіж поведе цілість семінаріум. Беру до рукы выказ магістерскых і докторскых прац, котрий є спеціяльным выданьом Фундації РУТЕНІКА і рахую. Не хце ся вірити – 85 позицій! Університет во Вроцлаві, Люблині, Кракові, Щецині, Гданьксу... Лемкы видно – як колиси Індияне – модний темат. Пишут о нас, роздрібнюют нас на кавальці і довідуеме ся о собі того, чого сами знати не сподівали сме ся.

Як газда, што дозерат свого обыстя, кружыт по плянцу Адам Таньскі – член Програмовой Рады Фундації РУТЕНІКА. Витам го шыро враз з о. Васильом Галчыком – парохом Кренниці, котрий прибыл перед хвильом. Пляц заполнят ся помалы місцевыма. Вандруеме попри продажных столиках.. На єдным з них Іван Заброцкій оферує книжкы Ярослава Зволіньского, котры на три тыжні пред смертю до Центра Славяньскої Культуры прислал сам автор. Смутно мі, же Ярослав Зволіньскій – наш лемківскій брат – не буде уж міг підписати тых книжок купуючым. Кружыт тіж зо своіма "Лемківскыма оповіданями" Михал Зьролька... "Купуйте панове, купуйте – остатній примірник..." На сусіднім стопіку молода Лемкыня Олена Дусь продас касеты – "Лемковина", "Кычера", Юлія Донина... єст з чого выберати. А деревяны выробы сут? Так, очывидні. Лыжкы, ножы до масла, прикрасы. Не напы. Хоц подібны – з Цепелії. Перестало мітно жыти лемківске ремесло бо лежа в розвалинах, перервана выгнаньом з вітчызны – ремесльнича традиция.

Запах печеного на рожні мяса двигат ся горі. Як на каждій ватрі, при пиві іме тото, што сервуют нам з розставленых на кермешу барів. Але ту єст дакус інакше як инде. Аджеже іме рускы пероги приправлены по лемківскы мятом, за преписом Пані Дзюбиновой з Гладышова і розгріваме ся "квасницьом". На кобичці при огни гріє ся Лука Возьняк, котрий приіхал з далекой Літиці. Смієме ся, кед до його колін прибігат мала біла кізка і боде го, хотячы хыбаль дістати кавальчык хліба. Знає бестия, же Лука любит звірята. "Час, Лука, сісти до обрад – гварю – жебы выслухати децизиі Рады Фундації о выборі нового члена Рады на місце нежыючого Ярослава Зволіньского". Семінаріум, по горячій дискусиі кінчыт ся. Та обрадуеме. Бесідуеме о тим, як помочы дітям і студентам, котры вчат ся лемківского языка і о інчых напых лемківскых справах. На місце Ярослава Рада выберат Ваня Дзюбину з Гладышова.

Погода видимо ся псує. Дує і ліс. Ци-ж бы то была ватряна традиция? Як ту тераз згідні з програмом одправити під голым небом лемківску вечырню? Сут уж преці напы священникы – Василий Галчык, Мариян Бендза, Михал Качор, Мирослав Левчак. Вшыткы на просбу фундації дістали благословліня Митрополиты Савы до одправляня. Вшытко єдно лемківска вечырня буде! Згідні з пропозицийом Гражыны Купець, котрой енертія і інтересуючы підпенты од місяци спомагают фундацию, за пару минут переносиме з пляцу металювы ківоты з іконами Ісуса Христа і Божой Матери до голю Музею Землі, ставляме олтарний стіл і запалюеме свічы. Не вшыткы ся місчят, але єст нас коло соткы. Маленькым хором лирыгує Петро Трохановскій. Видзу на лицях слезы молитвы. На конец коротке, підкріплююче нас Лемків слово о. Василя. Вертаме ся на пляц. На мокру сцену выходит "Окмел" з Пшемкова – чудова співаюча родина Бочневичів. По них "Древутня" з міцныма рытмами лемківскых пісень. Дісколемко. За нима "Веселка" з Украіны і "Серенча" з Горлиц. Ріжне звучаня, ріжна інтерпретация, але по лемківскы. Танцуеме. Плескаме. Шкода, же нас мало, бо зимно і мокро. Переважают молоды, та не лем, бо старшы уж Теодор і Михал Олесневичы

Рамона Бочнєвич чардашом Монті'ого, чудово вплетеным через „Окмел" в лемківску музыку, завоювала варшавску публику.

тведро бавлят ся до пізного вечера. По выступах ансамблів збераме ся при ватряным огни, на котрым печеме барана і співаме, як вчера, до пілночы.

Ден третій, 20.10.2002 р., неділя

Од рана сонечні і тепло. Шувні діти, котры з родичами пришли до парку на прогульку. Вшыткы сут зачудуваны нештоденном сценерийом лемківского обыстя – ту в Варшаві.

Прибыли тіж журналісты з Німеччыны – перший загальнонімецкій радийовий програм. Хцут знати веце о Лемках. Не лем они. Незнаємiст єст загальна. Треба нам лемківскых амбасадорів культуры, потрібны сут нам газеты, книжкы, касеты, співанникы і інтернетовы стороны. Входиме до Европы. Не може в ній преці бракнути і нас. Такы думкы приходят мі до головы, коли з Дарком Копыстяньскым звивам о 14.00 годині транспарент знад сцены з написом "Кермеш Лемківской Культуры". Придаст ся на будучий рік. Выбереме теплійший час. Оген Ватры зас ся розгорит.

ЯРОСЛАВ ГОРОЩАК

Листы до Бесіды

(Лист Нр 5)

Тераз справа нашой Ватры в Михалові. Можливости якы она дас, яко наше форум і магныс притігаючий, выкорыстуєме може в 10-тьох процентах. Стару форму Ватр яко інституциі повчаючой зме занєхали, а може юж і запропастили. Новий стиль Ватры яко прегляду ансамблів нич нам з пункту справы народовой не приносит. Зрештом і тота форма юж ся осмотрила і не тягне так як іщы пару років тому. Ватра наша ма іщы все притігаючий аргумент. Сут то выступы заграничных ансамблів, якы маме завдякы „Кычери" і єй контактам. В припадку ватры в горах такым аргументом сут самы горы. Горы, як знаме не зникнут. Заграничных ансамблів може нам бракнути. Треба на ґвалт глядяти форм новых. Думка мого Брата Ігоря, жебы то был прегляд досягнінь нашых кружків все іщы не знаходит попертя. Декотры кружкы могли бы представити цілком незлий програм музычний, а тоты, што музычні талантливых люди мают дакус менче, могли бы зрыхтувати сценкы театральны, а іщы ліпше кабаретовы. Єст бо ся з чого посьміяти, а юж найліпше сьміяти ся з нас самых, з нашых (все іщы) страхів і слабости. Кабарету нам страшні треба!

Головні єднак Ватра мусит быти укєрункувана на потребы молодых люди. Підставовом потребом молодых єст найти собі жытьового партнера і найліпше як бы то был Лемко/Лемкыня.

Затрясло ня колиси, як знайома повіла, же хтіла бы мати Лемка за зятя.

— По чорта ти Лемко — подумал єм — як ты не навчыла дівку по лемківскы!? Возме си Лемка (тіж юж певні польскоязычного) і разом ся юж будут спокійно полячыти. Та най си одраз бере Поляка. Скорше ім піде!

Коли мі єднак зліст прешла та єм си подумал, же такій підхід нич мі (ани нам) не даст. Такы сут факты, а на факты ся неє што ображати. Добри, же іщы хце свого, хоц єй дівка юж лем польскоязычна. Гірше як юж ани свого не буде хтіла. Маме блискавичні нарастаюче польскоязычне поколіня Лемків. Наша то вина. Нашого поколіня. Мусиме ся до того призвычаіти (хоц ся вшытко рве і перевертат в чловеку) і прийняти одповідні формы діяня. Отже оприйме ся на тым што нам остало - **же іщы хтят мати своіх**! Ци мы – організация - ім в тым помагаме? Думам же ні, або барз маціцько. Раз в році спотканя припадкове на

Ватри - то страшечні мало. Інтенсивнист споткань бы мала быти десят раз більша, а Ватра лем кульмінацийом того. Спотканя бы треба робити раз в місяци (поза вакациями). Проблем лем в тым, жебы мали одповідньо атракцийну форму.

Думам си ту, же высокій рівень і авторитет выкладовців ЛАН был бы поважным, атракцийным чынником притігаючым. Коли бы то попри тым бавило, давало кус розрывкы і на примір рыхтувало (в невыповіджений голосно спосиб) до Ватры - та што веце треба? На самий Ватрі належало бы тіж розпроваджати **за дармо** нашы матерялы реклямовы помедже людми споза Стоваришыня. В якій бо спосиб хцеме пошыряти свою діяльнист. Преламати стагнацию.

(Лист Нр 6)

Наступна справа - „Бесіда". Уважам єй за дефінітивні найліпший наш лемківскій часопис. І нияк єм до недавна не міг зрозуміти чого ся так дост слабо розходит серед простого народа? Преціж Редакция барз ся старат, жебы тот наш часопис был „высокого лету"- і то барз добри. Но але што за фрас, же лет высокій, а тыраж дост низкій? Што ій бракує, або чого є за дуже? Же єднак зо стороны заводовой навчений єм аналізувати проблем і вытігати высновкы, та мі вышло, же діло є в ріжници рівня інтелігенциі і знаня медже Редакцийом, а простым народом. Редакция робит часопис для люди на зближеным до себе рівни. І (з мого пункту виджыня) генеральні то не є зле. Тымчасом правда є така, же тоты люде юж і так споро знают, мают тіж релятывні высоку сьвідоміст народову. Выглядат в такым разі кусьцьок так, же інформуєме поінформуваных, усьвідамяме усьвідоменых і преконуєме преконаных. Певні, же Редакция все споро пошырят знаня той групы, але тых люди (юж маме і) маме якісий процент. Може і дакус выжший нич в сусідив, але єднак єст то лем якіса част. Но а што з рештом?

З тым „высокым летом" то так кус, як з музыком поважном. Є она часто найвыжшого лету, але найрідше ся єй слухат. Є презначена для конесерів, мельоманив, высокой інтелігенциі, хоц і спосеред них декотры нераз ся не признают голосно, же іх тото нудит. Тых, назвийме то консументив высокой культуры єст кілько в Народі (не лем лемківскым) - 10 процент? Решту тото не інтересує і неконечні за то, же сут глупы. На то треба прейти довгу дорогу. Треба ся того навчыти, прейти свого роду еволюцию, котром хтоси мусит кєрувати. Найліпше Родиче, коли іх самых тото інтересує. Але часто не інтересує. Не скочыт ся самому „з гнеска на заран" од етапу „Głębokiej studzienki" до „Strasznego dworu". Операм ся на музыці яко прикладі, але мі іде о консумпцию цілой высокой культуры в тым і слова писаного. Верну ся єднак іщы до музыкы бо мі барз пасує яко приклад. Отже ци оны конесеры музыкы поважной не слухают нияк звыклых сьпіванок? Ци в радию слухают, або на гостині сьпівают ариі з оперы? Дябла там. І слухают, і сьпівают найчастіжше актуальны „гіты" музыкы розрывковой і так званы „Piosenki biesiadne". Што я ту хцу повісти? Же навет для той еліты тот „высокій лет" то лем якісий процент іх запотрибуваня! Поза тым процентом решту потреб - ВЕКШИСТ ПОТРЕБ - мают таку саму як середні і „малючкы".

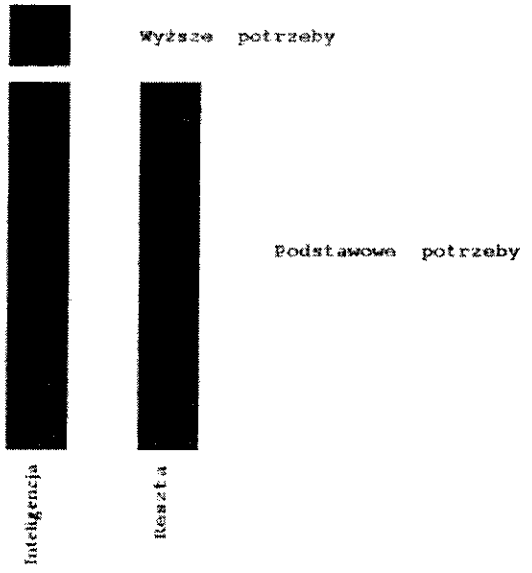

(Під мяном інтелігенциі розумію групу люди яка є консументом культуры)

Тымчасом по тий аналізі мам вражыня, же мы твориме „Бесіду" так - як бы зме мали саму найвыжшу інтелігенцию і як бы она мала лем самы поважны заінтересуваня і потребы культуральны. (Значыт тот синій кольор над першым стопком). Мушу признати, же покля єм ся не задумал над тым, та ся мі тото виділо цілком нормальне і натуральне. Тераз єднак выходит мі, же - не припадком - дотераме лем до самых вершків? Мы там цілюєме! Хтіл бым, **барз бым хтіл**, жебы „Бесіда" дыходила і до простіжшых люди. Тым барже, же не мусит то означати обнижыня рівня. Звыклу гуньку тіж мож выекспонувати в чудовий спосиб, як то зробил Пан Antoni Kroh на выставі „Лемкы" в Новым Санчи.

Більшист народу потрибує розрывкы, розвеселіня, помочы в розвязаню своіх жытьовых проблемів, заспокоіня своіх підставовых ротреб.

А якы то потребы? Все тоты самы. Найти партнера жытьового, найти даякы інформациі што сут

потрибны на кождий ден, або на специяльны оказий, розорвати ся, почытати дашто легке. Легке не мусит быти марне. „Бесіда" бы могла быти така яка ест без жадной зміны, як бы был іщы другій наш часопис о кус лекшым профілю, але нее! Зато наша гнешня „Бесіда" бы ся мала складати з двох части. Єдной высокого лету і другой „ужытковой". (Може в формі вкладок, коли ся встыдаме того, але я бым давал яко інтегральну част часопису). Тоту першу юж маме. Той другой недуже.

Чытам тот наш часопис од едной окладинкы до другой. Дає мі знаня і почутя вартости Народу до корого належу. Дал бы може і інчому, але він го не возме до рукы бо для него за тяжкій, за поважний, за трудний. Сприбуйме такого чытача тіж видіти. Видіти його потребы і сприбуеме іх заспокоіти. Як бы зме го притягли дачым лекшым, та бы ся може помалы і за тяжше взял. Легкы річы тіж мож подати на высовым рівни...

Што бы по мойому мало быти в тий ужытковий части. Першом потребом - при наший дъяспори - мусит быти тото, што болит найбарже молодых люди. В них бо наша будучнит, або ей не буде нияк. Партнер жытьовий Лемко/Лемкыня, або принаймні лемківского походжыня. Як тото розвязати? Треба отворити при Бесіді „Центрум Інформацийне", „Банк даных", або як го там іщы звати - бодай мудро подуманий. Можна ту запрячы і Інтернет. Заохотити молодіж до подаваня інформаций о собі. При чым каждий хто бы хтіл з того Банку скорыстати - мусіл бы подати до него свої даны так, жебы были вірогідны. В Банку бы мали быти інформаціі н.п. о орентаціі народовий, віросповіданю, осьвіті, взрості, вазі і інчых справах, котры заінтересуваний узнат за важны для него/ней. Поза тым повинно там быти, приблизно подане місце замешканя, або лем місце (льокаль), де мож дану особу споткати.. Могло бы быти і назвиско і адрес, коли заінтересуваний не ма нич против тому. Банк бы мал быти так спрытні подуманий, жебы был атракцийний і безпечний на примір пред осьмішыньом дакого, през даякого бортака. Тот хто подал свої даны дисставал бы інформацию о тым яке ест заінтересуваня ним і міг бы подавати шторaз барже прецизийны інформаціі о собі і о можливости спотканя, коли бы ствердил заінтересуваня собом през дакого для него самого інтересуючого. Треба бы през цілий рік провадити діяльнист Банку і завершати ей на примір чымси в роді гігантычной „Randki w ciemno" на Ватрі. Принимам, же каждий хце свого, ци лемківско, ци хоцкі польско-мовного (бо то єден, або і два проблемы в жытю менче).

(продолжыня наступит)

13 січня РГ 2003,
в передден „руского" Нового Рока
50-ту річницю народжыня
обходил буде
выдатный діяч Стоваришыня Лемків

Штефан Косовскій

Абсольвент IV Загальноосьвітнього
(украіньского) Ліцею в Лігници,
пах Політехнікы Вроцлавской.
Спілзаложытель СЛ;
полнил становиска: Заступника
Ведучого СЛ, Скарбника ГЗ СЛ,
Ведучого Выдавництва СЛ.
В біжучій каденції є зас Скарбником.
Од початку істнуваня організаці
включыл ся активні
до культурной діяльности,
грал важны ролі
во выштких релізацях Театру
Стоваришыня Лемків,
остатньо в фільмі о акції „Вісла".

З нагоды Златого Ювілею
приймий, Штефане,
найщырішы повінчуваня –
най радісний Різдвяный час,
в щестю, в кріпкым здоровлю,
серед родинного тепла,
серед народной пошаны
продолжат ся на многы, многы літа!

Головний Заряд Стоваришыня Лемків
І Редакция „Бесіды"

АНДРИЙ КОПЧА

Як ся нам „крутил" фільм о акциі „Вісла"

Родина Костяків приготовлює ся до весіля. Фото: А. Копча.

О реалізациі фабулярного фільму о акциі „Вісла" думал єм од 1996 рока. Сценарий написал єм на початку того рока і хотіл єм накрутити в літі того рока, так жебы премьєра одбыла ся на весну 1997 рока, в 50-ту річницю выгнаня Лемків з гір. Але бракло часу і гроши і замір треба было переложыти на другій рік. Знимкы мали быти роблены медже 10 а 22 липця 1997 рока в Музею Лемківской Культуры в Зындранові і Бортным. Приготовліня были заавансуваны, была замовлена камера і оператор, але од 7 липця в Польщи зачала ся велика повінь а коли велька вода пришла на Нижній Шлеск было відоме, же головны акторы, котры жыют в тых сторонах, як тіж і я сам, не будут могли поіхати в горы в тым часі.

Проходили рокы. Єден, другій, третій а я каждой весны примірювал єм ся до того фільму. В кінци на початку того рока узнал єм, же 55-та річниця акциі „Вісла" єст остатньом нагодом, жебы тот фільм зробити. Очывидні, не мал єм на нього специяльных гроши, але рахувал єм, же заклик до нашых Лемків мі іх принесе. І принюс, лем барз невелькы. Але жаль мі было затримувати уж розкручену махіну, тым барже, же люде были заінтересуваны реалізацийом фільму, хоц нихто не зьвідал ся ци треба мі на нього гроши. А было іх треба бл. 30 тисячи (головні на вынаєм камеры, купліня касет і для операторів: образу і голосу). Были тіж і інчы выдаткы. Бесідувал єм тіж з членами Головного Заряду нашого Стоваришыня. Нихто не противил ся реалізациі, бо преця зробліня того фільму то наш обовязок. Грошы мали быти „ущыпнены" з ватряного фонду, а потім зрефундуваны з продажы білетів на імпрезі.

До фільму запросил єм головні членів Театру Стоваришыня Лемків в Лігници, як тіж інчых прихыльників той думкы, так з Західньой Польщы як і з Лемковины (головні в сцені выселіня). По пару выіздах в горы і бесідах з людми, в тым тіж з мешканцями Кунковы, де мала быти кручена сцена зогнаня і выгнаня селян, 1 липця 2002 рока враз з невеликом групком реалізаторів і акторів-аматорів в Музею Лемківской Культуры в Зындранові зачали сме реалізацию фільму.

Перша станула пред камером Пані Ольга Переґрим. Та коли зачала молитву пред выселіньом, розплакала ся. Мі тіж зробило ся мокро під очами. Знал єм, же робиме штоси на што ждут (?) Лемкы. На щестя по якысым часі Пані Ольга перемогла себе (автентычніс то фільмі чудова річ, але треба вшытко єдно выповісти конечне) і вшытко пішло згідні з пляном. Знимкы в Зындранові робили сме до 8 липця. В тым часі окрем Пані Переґрим пред камером станули: Йоанна Косовска, Анна Рыджанич, Штефан Косовскій, Петро Трохановскій як тіж Владимір Хомяк, Павел Дзямба і інчы. Свою ролю заграла тіж Ксандруся Косовска. Станул єм пред камером і я (очывидні в роли злого харектеру – Офіцера, котий выселят нарід).

По знимках в Зындранові (не накрутили сме лем єдной невеликой сцены, але без ней може обыйти ся фільм) ціла екіпа перенесла ся до Кунковы і Ліщын, де мали быти кручены великы сцены: Службы – шлюбу в церкви, зобраня перед церквю і найвекшой і головной – сцены выгнаня зо села. З Лігниці приіхали наступны акторы, як Іван Дзядик, Штефан Дидак і Іван Косовскій, як тіж статисы, як тіж статисты. На жаль тых остатніх было дуже меньше як єм рахувал. Приіхали з Гор-

лиц, з Кренищі, з деякых околичніх сел, мало лем было Ліщынян, Кунковян, хоц мали близко і обіцяли. До того дішла мя інформация, же не буду мал возів, коні, худобы і вшыткого што потрібне до сцены выселіня. Мимо того не перерывал єм реалізациі фільму і практычні накрутили сме вшытко окрем сцен (барз короткых) заладунку возів в дорогу і вельког сцены выселіня села.

Знимкы скінчыли сме 13 липця 2002 рока, хоц мали быти роблены до 15. І кєбы не завели Кунковяне, то мали бы сме цілий материял на фільм. На гнеска маме го на 80-85% (накрутили сме 9,5 годины материялу). І тепер єст проблем што маме дальше робити. З накрученого материялу од біды можна зробити годинний, може година і 15 минутовий фільм, але без сцены выселіня буде він убогій. Можна тіж почекати до літа і на початку липця докрутити бракуючы, а передовшыткым бракуючу єдну вельку сцену.

Мати (Ольга Переґрим) в бесіді з Капітаном (Андрий Копча).

Перед кунківском церквю капітан ПВ одберат мельдунок.

Найгірше єст тото, же бракує гроши на докінчыня фільму (бл. 15 тис. зл.). На гнеска на фільм выдано бл. 25 тисячи.

І зато іщы раз звертам ся до вшыткых Лемків, як тіж нашых прихыльників: ПОМОЖТЕ! Было бы жаль, кєд бы не повело ся докінчыня так потрібного фільму! Фільму, котрий посвячений єст нашій, так трагічній історії.

Даткы просиме пресылати на конто Стоваришыня:

PKO BP IO Legnica 10203017 – 127730041 - „film Akcja Wisła"

При нагоді прагну зложыти сердечну подяку за поміч при реалізациі фільму:

— Теодорови і Марії Ґочам, котры не то, же през тыжден зносили нашу присутніст в Музею Лемківскої Культуры, але і зо щырым серцьом ангажували ся в нашу роботу.

— Стоваришыню Руска Бурса в Ґорлицях, за удоступніня помішынь на нічлігы, што міцно ощадило нашу касу.

— Вшыткым, котры з душом підышли до нашого діла. Дякую Вам! — Андрий Копча.

ПОДЯКА

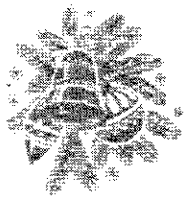

Щыросердечны слова подякы зложыти прагнеме

Отцю Павлови і Імости Ользі СТЕФАНОВСКЫМ

за дарувану Редакциі „Бесіды" ксерокопярку маркы Toschiba 1210

Най Вам запахне Горами Велийна полонніст, най выполнит ся Дім Ваш радістю Рождества Христового, най благословит Новонароджений Спаситель грядучий Новий 2003 Рік та вшыткы Вашы дни і рокы – для дальшой чесной, одданой працы во благо Святой Церкви і нашого Народу.

Долучаме щыросердечны святочны поздоровліня вшыткым Вашым Парафіянам.

Редакция „Бесіды"
і Головний Заряд СЛ

ПОДЯКА

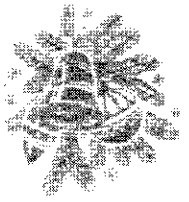

За поміч в кольпортажу *Бесіды* і інчых выдань СЛ щыру подяку і найтеплішы Різдвяны та Новорічны вінчуваня най приймут:

- О. Любомир Воргач - Ліґниця
- О. Роман Дубец - Ґорлиці
- О. Славомир Кондратюк - Рудна
- О. Славомир Сороканич - Бучына
- О. Юліан Фелєнчак - Морохів
- Рышард Біскуп - Хелм
- Адам Бочнєвич - Пшемків
- Ваньо Возняк - Тшмелів
- Богдан Горбаль - США
- Ваньо Ґаборек - Ґожів Влкп.
- Петро Когут - Львів (Україна)
- Михал Сандович - Варшава
- Теодор Святківскій - Ліґниця
- Василь Шкымба - Калуш (Укр.)

Вам і Вашым Родинам – щестя та радости – Христос Раждаєт ся!

Митро Русинко
Ведучий Одділом Кольпортажу СЛ
і Редакция „Бесіды"

На „вышнім місци", од ліва: Андрий Копча, Теодор Ґоч, Павел Стефановскій, Володимир Барна, Мария Янко, Олена Дуць-Файфер, Петро Когут, Петро Мурянка. З фотоапарату М.Янко

...Отверают выставы

МАРИЯН ЯНІҐА

Десята Лемківска Творча Осін

Головний Заряд Стовариштыня Лемків в Лігници та Заряд Руской Бурсы в Ґорлицях (ул. Сенкевіча 28) были організаторами X Лемківской Творчой Осени в днях 12 і 13 жовтня того рока в Ґорлицях.

Од кількох років з приємністю беру участ в тій імпрезі з огляду на все атракцийний програм та неповторний інтелектуальний климат. Субота належала радше до товариских і організацийных стріч лемківскых творців розсіяных по сьвіті. На тот раз не завели лемківскы поеты прожываючы на Україні. Были серед них Мария Янко (першыраз) та неєднократны уж участникы – Петро Когут і Володимир Барна. Были тіж, як все, Петро Трохановскій з Креници, Павел Стефанівскій з Білянкы і др Олена Дуць-Файфер з Кракова.

В неділю од годины 15.оо до 19.оо проходила імпреза для любителів лемківской поезиї і пісні, але не бракло тіж інчых творців. Маляр Штефан Телеп выставил в головній сали свої найновшы образы, серед них вельких розмірів ікону. В сальці обік презентували свої фотоґрафиї Мария Янко і Петро Басалыга з Креници, графіку же – Михал Коцур. Мож было обізрити тіж експонаты зо скарбниці Павла Стефанівского. На конец імпрезы выступил молодіжний ансамбль „Серенча". Цілости імпрезы проводил Ведучий Стовариштыня Лемків, котрий николи не завседе, хоц приїжджат з далекого Вроцлава.

О імпрезі довідал єм ся од Михала Коцура і його жены, прожываючых в недалекым бльоку. Они од вельох років оддано опікують ся „Руском Бурсом". На тот раз працы мали без міры, бо пан Михал приспособил сценоґрафію (прикрасил „на осінньо" сцену і стіны), а його жена занимала ся кухонном страном. Приняли за свою працу подякуваня, почесны грамоты і ружы од Ведучого Андрия Копчы. Вшыткых участників што чытали свої творы выріжнено почесныма грамотами і квітьом. Поетычний вечер посвячено тіж поетам, котры уж на все одышли: чытано творы Василя Хомика і Ярослава Зволінского. Зо Зволінскым з Кошаліна (а родом з недалекой Фльоринкы) мал єм можливіст бесідувати пару раз – а то на Ватрі в Ждыни а то в Рускій Бурсі. Як вшыткы Лемкы тужыл за свойом рідном земльом. Пан Петро Когут гарді і правдиво повіл: „Наш лемківскій нарід николи не протігал рукы по дачыє, в історичным сенсі сумліня маме чысте". Володимир Барна зачудувал вшыткых зобраных тым, же выдал свої поезиї тіж в языку есперенто, розславляючы через тото лемківску поезию на цілий сьвіт. Пані Олена Дуць-Файфер выголосила прекрасний по-

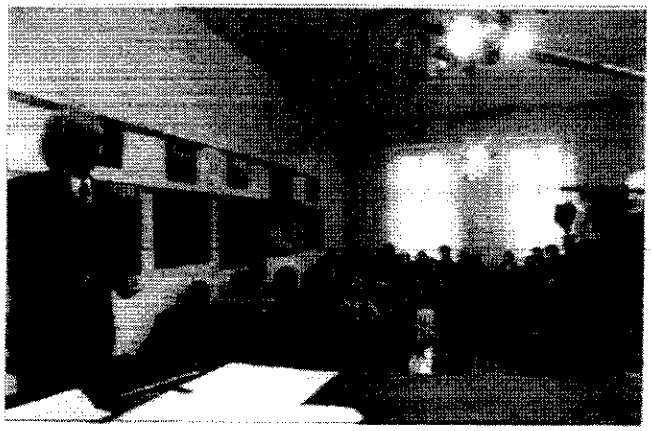

Анна Коцур решитує...

...а пак на сцені панувала лем „Серенча". Фото: М.Янко

Гуцуляр Яков Дзюбина і сопілкар Лука Райчак на змістили ся до обьєктыву Марії Янко на спільній знимці „Серенчы".

хвальний текст під адресом сеніора уж лемківскої поезиї, Павла Стефанівского, котрий обходил 70 річницю народжыня. Тот зас з обычайным му даром слова выголосил пару верши выкликуючы загальне признаня. Петро Трохановскій засьпівал барытоном свій твір навазуючий до поезиї Адама Міцкевіча. Др Олена Дуць-Файфер запрезентувала тіж грубий том науковой працы на тему літературной творчости Лемків. Заповіла тіж выдання обшырной антольогії сучасной лемківскої літературы. Выступуюча як перша Мария Янко своім ліричным вершом о мамі такой вшыткым вытиснула з очи слезы.

Ціліст імпрезы фільмувала телевізия з Кракова. (...) Ден скорше фільмувано в Гімназиї в Устю Ґорлицкым лекциї лемківского языка ведены через знану авторку підручників до лемківского, Мирославу Хомяк. Пані Мирослава била тіж на описуваній імпрезі, враз зо вшыткыма учытелями лемківского языка отримала почесну грамоту і квітя з нагоды Дня Учытеля. Поетичного духа імпрезы і дізнаных пережыть не в силі єм описати.

З польского, за часописом „Tygodnik Gorlicki" (18.10.2002), тлумачыл П.М.

Од редактора

Пан Мариян Яніга кінчыт свій допис переконаньом што не в силі описати поетычного духа імпрезы і дознаных пережыть. ...І мі чогоси, недоповідженого, жаль... Бо фактычні – тота ювілейна Осін мала в собі штоси неповторне. Нибы не барз велелюдна, а така радісна, богата, так полна взаімной любови і пошаны – сцены і видовні.

...Не знам до днес (бо жене ся часом на пятым, не своім, колесі) хто зарежисерував цілість стрічы – Олена, ци Андрий, але вшытко так ся красні скомпонувало, што „аж"! Треба подякувати ім обоїм, бо обоє дали Осени дуже од себе. Треба подякувати молодежы – дівчатам: Олені і Варкі Дуць та Ані Коцур за то, же красні рецитували вершы Василя Хомика і Ярослава Зволіньского, котрым за далеко уж было прийти зас на Лемківску Творчу Осін. Треба подякувати тым, што прийти могли, і пришли (хоц, дайме на то, прийти з Украіны то немалий труд). Мам на думці обі страны – сцену і видовню. Треба, красні барз, подякувати Ґаздам Бурсы, тым од каждого єй дня – нераз направду осінньо слотливого – Паньству Антонині і Михалови Коцурам та Паньству Ірині і Ваньови Квокам (хоц Пан Ваньо на самій Осени, на тот раз, не міг быти). ...Не доповів єм недоповідженого. Та мам надію на наступну Осін. І же свої верш прочытам іщы сам.

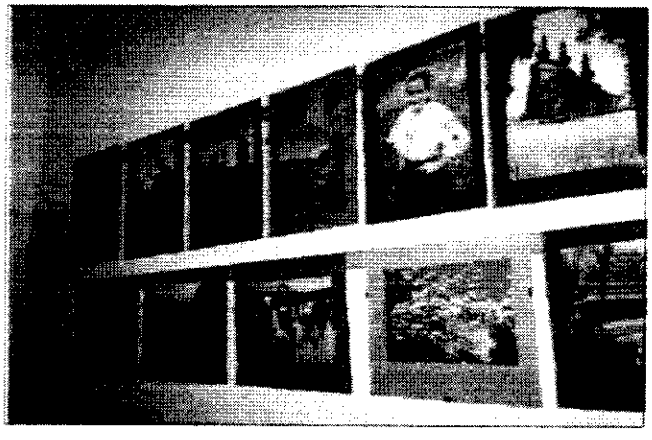

Выстава фотографіі Марії Янко...

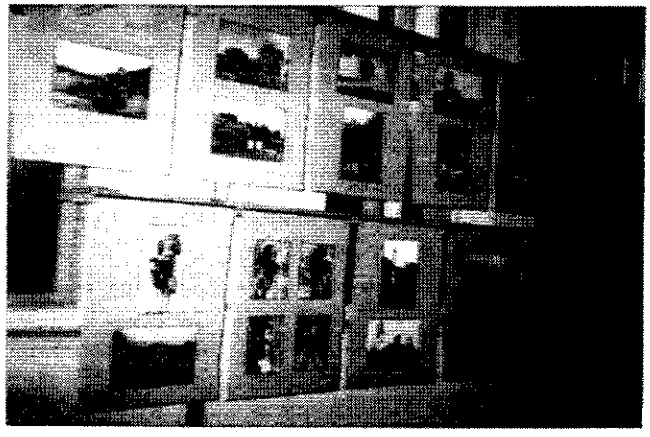

і Петра Басалыгы.

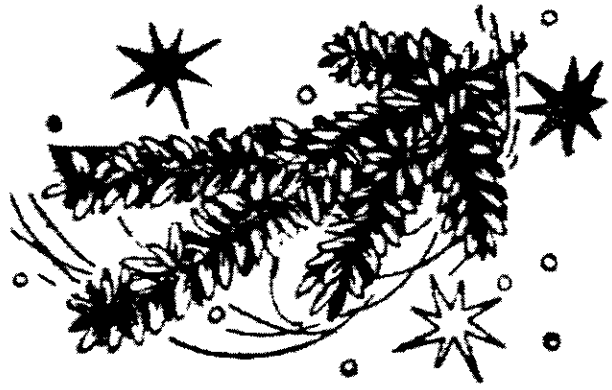

ЮРИЙ ОЛІЙНИК

Різдво в Шляхтовій

(выімок з повісти „В лемківскій тихій стороні")

Старий Музыка порядкував на газдівсві. Зо стайні вышмарил гній, подтелил під жывину сьвіжой соломы, прирыхтувал для ней пашы на пару дни, а під вечер до сыта ю накормил, жебы і она на Святий Вечер добрі повечеряла. Кажлій дал гарцого, ярнього сіна і по пару жмень вівса зо сілу, аж і по кавальчыку хліба з чесником.

Хліб жывині подавал газда зо захованьом старого звычаю. Зо сьвічком в руці в окружыню діти гвошол до стайні, а вшыткы переступлюючы поріг вырекли по трираз: „Подай Бог на щестя, на здоровя, на тот новий рік!", а Василь закінчыл: „Дай боже щестя!"

Хліб з чесником подавал быдлятам, зачынаючы од найстаршой коровы. Тот хліб з чесником, подаваний на Велию, мал забезпечыти пред всякыма хворотами.

Потім покропил так стайню, як інчы будинкы і ціле обыстя свяченом (вечером в церкви) водом, поробил на вшыткых дверях крейдом, посвяченом на Великдень, кресты і в тот спосіб очыстил цілу газдівку од злого, забезпечыл пред нещестьом.

Старшы діти уж од свитаня помагали мамі при варіню, терли в макітрі мак, носили дырва, воду.

Малий Андрийко однюс сусіді дакус пожыченой соли, жебы цілий рік не быти винным. Змерком, коли газдыня доварювала вечерю, старий Музыка з Андрийком пішли до саду. Андрий взял зо собом топір і жытні повересла, і за порядком підходил до каждого овочового дерева. При каждым гварил: „Я тя зрубам, бо не родиш" І замахував ся топором. Василь за каждыраз втримувал го, повідаючы: „Не рубай, бо я за ню ручу". „То я тя обручу" — одповідал Андрий і окручал деревце повереслом.

За народным віруваньом, нашліцком того овочовы дерева мали давати богаты плоды.

Коли вечеря была такой готова, вшыткы пішли до потока вмыти ся студеном водом, жебы з ньом одплынули вшыткы хвороты, а при тым выгварили „Отче наш".

Вертаючы ся до хыжы, старий Музыка як газда внюс немолочений сніп вівса і поставил го в куті за столом зо словами: „Помагай Бог", на што вшыткы одповіли тіж „Помагай Бог".

Пізнійше дітвора нанесла до хыжы соломы, застелила цілы дылины, а на стіл під плахту з леняного полотна домашнього выробу наклала сіна.

Радіст і съміх дітворы прояснили цму в хыжы.

На стіл газдыня положыла дору, пару сьвіжовпеченых хлібів, тареличок зо сілу, вінец чесніку і горня, в котрым были вшыткы зерна: овес, жыто, ярец і пшениця.

До горняте вставлено запалену сьвічу. Під плахту підложено „щедракы", впечены з того зерна, котре стояло попередньой вечері в куті і на столі.

Під столом положено деякы газдівскы нарядя: сокыру, пилу, серпы, леміш, чересло, косу, єдно колесо од плуга на памятку, што Св. Йосиф был тесльом – газдом, а на лаві при столі боленку і дійник, жебы ся коровы добрі доіли. Гряды під повалом, обвязано повереслом, жебы коровы не копали.

При тым дітвора з нетерпливістю раз по раз выбігала з хыжы посмотрити ся, ци вказала ся уж на небі перша зьвізда, а коли врешті заблиснула, вшыткы сіли до вечері.

Іщы лем пред самом вечерьом мати взяла до мисочкы зіля, розтерла над огньом і спалила, а вшыткы за порядком, од Василя почынаючы а на Ванцю кінчаючы, нахыляли при тім головы і тримали хвильку отворены гамбы, жебы спалити недобры думкы і слова, і жебы ся іх біда не імала.

Зачынаючы вечерю, Музыка як газда выгварил „Отче наш", поздоровил вшыткых з праздником, повінчувал каждому здоровя і сил до працы в новым році.

Зачал од жены, щыро поцюлував ся з Михалом – якій был тым барз порушений – потім інчыма дітми і на кінци, повінувавшы раз іщы вшыткым, жебы діждали ся наступных свят, з цілом родином засіли до вечері. Была она богата. За старым звычайом подано до стола дванадцет страв.

Зачато од закускы: чесніку зо сілу, по котрій старшы выпили по порцийці палюнки. Вшыткы ели з єдной, великой, глиняной мискы. По палюнці ели дальшы стравы, як кеселицю (мусіла она быти густа, жебы і верхнина в будучым році была густа), капусту, бобалькы з маком, голубці з грибами, горох, мерков, грибы з юшком, перогы, борщ з бураків і, очывидні, кутю.

При вечері з каждой стравы газда одкладал до горця для душі померших, жебы на Сваятий Вечер

не были голодны.

А перед іджыньом куті окрем того набрал ей кус по деревяной іджыні і цімарил догоры, до повалы. Кутя гарно прилипила ся до ней – был то знак, што на найближший рік будут гары вроды і што в газдівці буде ся добрі вело. Стравы, очывилні, были пістны, омащены олійом.

Діти час од часу выбігали на двір посмотрити, ци гарді зьвізды съвітят. Съвітили они ясно, ніч была тиха, місячна, роззьвіжджена, а тото вказувало – ворожыло, же куры в тым році будут ся добрі нести.

Тіж і ічны ознакы были для газдів і цілой родины хосенны, бо коли Музыка по закінчыню вечері і по выгвариню зо вшыткыма молитов загасил съвічку, дым з ней не потягнул ся гу порогови – што означало бы смерт – лем стелил ся по хыжы, а то означало весіля (...).

Та іщы старшы не встигли добрі стати од вечері і поколядувати, лем дітвора побігла до стайні підслухати, як то коровы на Святий Вечер бесідують людскым голосом, як під хыжом розляг ся тупіт ніг, съміх, і до хыжы гвошли розбавлены і розсыпіваны колядникы. Зазвучала пісня:

„Щедрий вечер, щедруваний,
Наш пан газда зрадуваваний:
Уці ся му покотили
І ярочкы сприводили.
Щедрий вечер!

Щедрий вечер, щедруваний,
Наш пан газда зрадуваний:
Коровы ся потелили
І телятка сприводили.
Щедрий вечер!"

Василь был, так як і вшыткы в селі, прирыхтуваний на прихід колядників. Одсыпал ім до мішка вівса, а Катрена взяла ся іх гостити.

Та колядникам ся понагляли. Дахто з них дашто там закусил, погадали хвильку, пожартували і зас заколядували:

„Небо і земля, небо і земля
Ныні торжествуют..."

І зо съпівом попали ся дале. Лем зо двора долітували іх молоды, съвіжы, звучны голосы.

Од Редакції:
Уступ повісти взято з выданя *Церковний Календар 1969*, Православна Митрополія, Варшава. В тлумачыню з українського в полни заховано зміст, хоч в першым замірі было выелімінувати деякы фальшы в однесіню до записаных традицій. Автор, хоснуючы іх дост богато, дакус передобрил. Кутя стрічала ся лем на східній Лемковині, рідко на середнинній, і то лем в остатніх часах. До повалы метано, як Лемковина долга і шырока, горохом (а не кутьом)

Як Пречыста миленького Сынка

Гарм. Ярослав Трохановскій

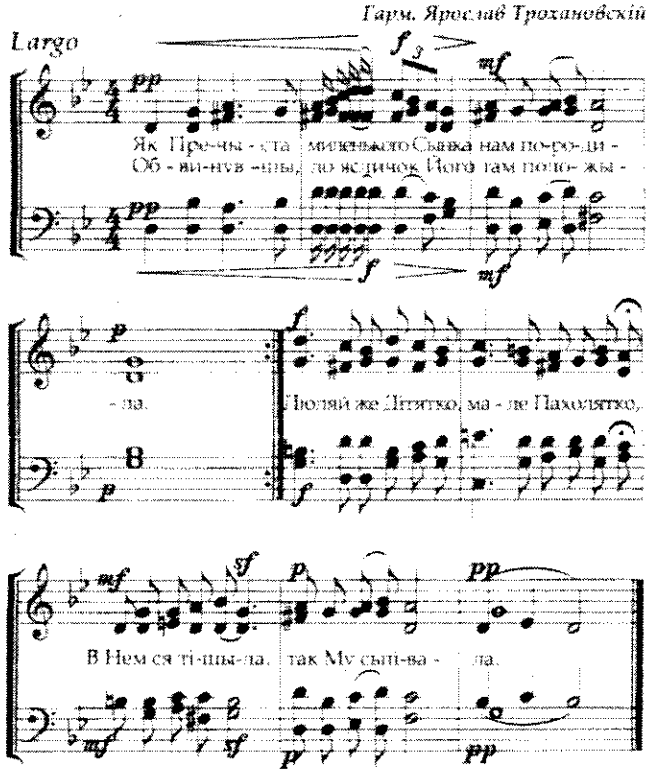

Як Пречыста миленького Сынка
Нам породила,
Обвинувшы, до ясличок Його
Там положыла.
Люляй же Дітятко,
Мале Пахолятко;
В Нем ся тішыла,
Так Му съпівала.

Віл і осел на Него дыхали,
Так Му рыкали:
Краль наш, Пан наш лежыт медже нами,
Так Го витали.
Тож і немовлятка,
Различны пташатка
Його славили
І выхваляли.

Прото і мы – розумны створиня
Його витаймє,
Його славне Народжыня чтиймє
І прославляймє.
Отцу Небесному –
Для нас ласкавому
З дару дякуймє,
В Нем ся радуймє.

Од Мамы – Александры Трохановской, рож. 1904 р. в Бицаревій, записал (бл. 1970 р.) П.Т. На мельодию той праставой коляды съпівано в Бицаревій на Рождество Херувимску Пісь. Під „Иже херувими..." і гармонизувано твр, одтале тота аранжация (під коляду) не єст доверщена. Але прімка – голос сопрану – є чысто оріґінальна. (П.Т)

ANNA KAJTOCHOWA

Czarna Święta

Czytając „Lichtarz ruski"
Jerzego Harasymowicza

Krata okna
wyznacza podium

W baniastej cerkiewce
wirują w pyle
ruskie czarne święte
strącone anioły
mojego dzieciństwa

Jedna opętała katolika
kłaniał się w cerkwi
haftowi ręcznika
zaprzedał duszę diabłu
spluwano gdy przechodził

Wrastał w lepiankę
jak grzyb
wypluwał płuca
w ścianach pod ikonami

Czarna Święta
mówiła śpiewnie
błagała o pracę
zamknięte uszy katolików
mełła w żarnach
upuszczone przez kłosy ziarna
rodziła samotne dzieci
Na czarne głowy
kładła wianki
z kolorowej słomy
/ rozjaśniając gasnące
oczy odszczepieńca/
Pogrzebała go
Pod święconą wierzbą

Rękami czarnymi
od brudu cudzych podłóg
hodowała dzieci
były czyste i ciche
są katolikami

A Czarna Święta
dzisiaj siwa święta
nadal czuwa samotnie
w lepiance pod ikonami

1969

***

Można wyzwolić się
z więzów krwi
z kostiumu narodowości
Ale od mowy ojczystej
nie ma wyzwolenia

14 III 2000

Wizja

Pod ciosem włóczni
świętego Michała
upada pycha
strąconych aniołów
Ognie piekielne
pochłoną morderców
i zło czyniących
upartych grzeszników
Spod końskich kopyt
wybuchną kamienie
i wnętrze ziemi
zabulgocze gniewem
Na tło ikony
padnie złoty promień
i zmartwychwstanie
miłosierdzie Boga
W twarzy świętego
pojawi się cisza
i brzeszczot miecza
ukryje się w pochwie
Radość Woskriesienia
zagości na ziemi

29 III 2001

Ikona

Westchnienie do Boga
zaklęte w słojach drzewa
kolorem nieba i jesieni

22 V 2001

***

My tolerujemy was
wy tolerujecie nas
tamci tolerują onych
oni tolerują tamtych
I podczas kolejnej
dyskusji o tolerancji
skry aż do nieba lecą

1 II 2001

***

Podzielmy się dobrem słowa
Podzielmy się dobrem chleba
ciepłem radości
i nadzieją trwania
Odkryjmy dobro
w oczach przyjaciela
Niechaj rozkwita
na kamiennym bruku
życzliwym gestem
przyjaźnią spojrzenia
Niechaj nas
słońcem Dobra
opromienia
Niechaj zagości
drobina marzenia

3 I 2000

Анна Кайтохова, письменниця,
і поетка, родженa в Бжозові
на Підкарпатю, проживаюча
в Кракові.
Прислала свою збірку *Żyję snem?*
з дедикацийом для редактора
і з просьбом о принятя
і заінтересуваня.
Радо сполняме просьбу, алже
мы „толреуєме" Вас.
І маме надію, же
Вы „толерувати" будете нас.

Ілюстрация: Ян Брезіна

ОЛЕНА ДУЦЬ-ФАЙФЕР

Культура Лемковины в другій половині XIX та на початку XX столітя

Близко половины XIX столітя вміщувати мож приближений початок выокремлюваня ся Лемковины як культуровой категориі, так в сьвідомости сусідів, як і в сьвідомости єй мешканців. Враз з окремом назвом і з поступуючым прецизуваньом своєрідных прикмет, реґіон тот стал ся окрісленым простором культуры, розвиваючым ся ґу штораз глубшій самосьвідомости. Тот сьвідомий елемент дає можливіст поглублювати, плекати і формувати тото, што дотепер розвивало ся в самобытний, безрефлексийний спосіб. Рефлексия над достоменністю (тожсамістю) групы започаткувана была через реґіональну інтеліґенцию. Зато тіж еволюцию тоту найполнійше прошлідити мож в писменстві, де вербалізуваны сут в безпосередній спосіб збірны почутя і стан суспільной сьвідомости.

За причыном романтычных заінтересувань народністю, якы проявляли ся в краєзнавчых екскурсияк полученых з фольклористичныма записами, описуваньом звычаів, діалектичныма баданями, окріслены остали границі та образ етнографічной, народной Лемковины. Не было на ним інтеліґентской субгрупы, так духовной, як і сьвітской, котра выводила ся з Лемковины і стисло была з ньом звязана. Одтале тыж – аж і до днес – лемківска культура трактувана є як выключно народна кулькура, а Лемкы як селяньскє, неписменне населіня, котре аж в выселенчых реаліях по II сьвітовій війні вытворила свій стан інтеліґенциі.

Бесідуючы о культурній ситуациі Лемковины та о єй літературным жытю, будеме передовшыткым концентрувати ся на ситуациі і творчій діяльности лемківской інтеліґенциі. Близко половины XIX ст. в Галичыні зачато хоснувати термін інтеліґенция, обнимаючы ним передовшыткым урядників та деякы вільны професиі в велькых містах і трактуючы інтеліґенцию як єдну з міщаньскых груп[1]. Достерігано тыж „розумовы верствы" в сельскых середовисках. Зачислювано до них головні домініальных урядників, священників і народных учытели. Найбільше люди што выконували розумову працу затрудненых было в державній адміністрациі, што вязало іх головні з великомістецкым львівскым осередком, де зосереджены были галицкы власти і уряды. По 1948 р. ожывліня публичного жытя причынило ся до зросту запотрібуваня на журналістів, літераторів, акторів. В 1855 р. во Львові, котрий мал 70 384 населіня, было 3000 розумовых працовників. В Кракові же, серед 43 923 мешканців было 800 такых осіб[2]. Більшіст галицкой інтеліґенциі в половині XIX ст. походила зо середовиска шляхты, деяка част з міщанства. В Галичыні порівняно завчасу, в однесіню на примір до Конґресівкы, появляют ся серед інтеліґенциі особы селяньского походжыня. В академічным році 1856/57 на Ягайлоньскым Університеті 4,8% студентів становили сынове селян, на Львівскым Університеті процент тот был ішы выжший[3]. Уж в пятдесятых роках стрічат ся в Галичыні вельох представители другого поколіня інтеліґенциі. Матеріальны обставины той суспільной верствы было тяжкє. Особливі зарібкы урядників были невеликы.

Национальний склад товдышньой інтеліґенциі трудний є до усталіня. Сиґналізувати го може походжыньова статистыка ґімназияльных учеників. Так для приміру в 1854 р. в ґімназиях східньой Галичыны на сто учеників было чотырдесятьох двох руской народности, чотрдесятьох польской, девятьох німецкой і девятьох жыдівской[4]. В ґімназиях галіцийскых процент руской молодежы был невеликій, домінували ученикы польской народности, значучу ґрупу становили тіж Жыди. Лем в ґімназиях што были недалеко Лемковины Руснакы становили зверх десятьох процентів побераючой в них наукы молодежы. Для приміру в сандецкій ґімназиі в 1854 р. было вісемнадцетьох Лемків, што становило бл. 14% вшыткых учеників, в 1879 р. – двядцетьох трьох Лемків, в 1899 р. – девятнадцетьох[5]. Подібні выглядала ситуация в горлицкій і ясельскій ґімназиях. В ґімназиі в Горлицях в 1913/14 р. вчыло ся пятдесятьох шестьох Руснаків, што становило тыж бл. 14% вшыткых учеників[6].

---

[1] I. H o m o l a, *Inteligencja galicyjska w połowie XIX wieku. Proba charakterystyki.* [w:] *Społeczeństwo polskie XVIII i XIX wieku. Studia o uwarstwieniu i ruchliwości społecznej.* Red. W. K u l a, J. L e s k i e w i c z o w a, t. 5, Warszawa 1972, s. 103-139.

[2] Там же, стор. 121.

[3] Там же, стор. 129; A. K. B a n a c h, *Młodzież chłopska na Uniwersytecie Jagiellońskim w latach 1860/61-1917/18*, Kraków 1997.

[4] J. B u z e k, *Rozwój stanu szkół średnich w Galicji w ciągu ostatnich lat 50 (1859-1909)*, Lwów 1909, s. 69.

[5] T. S ł o w i k o w s k i, *Fragmenty z przeszłości pierwszego państwowego liceum i gimnazjum im. Jana Długosza w Nowym Sączu w XIX wieku*, „Rocznik Sądecki", T. 1; 1939, s. 101-144, ту: стор. 24.

[6] Сут го числа поданы в памятковій книзі выданій з нагоды 90-літя горлицкой ґімназиі (*Księga pamiątkowa. 90 lat Gimnazjum i Liceum im. Marcina Kromera w Gorlicach 1906-1996*, Gorlice 1996, s. 18) на основі шкільных зоставлінь. Натомісг Павел Вроньскі, на основі *Sprawozdania Dyrekcji Państwowego Gimnazjum im. Marcina Kromera w Gorlicach 1913/14*, nakładem Komitetu Rodzicielskiego, Gorlice 1914, подає число шестьох Руснаків што вчыли ся в гор-

Специфіка руской інтелігенциі на загально-галицкым фоні полігала передовшыткым на єй суспільній генезі і роли в родимій суспілности. Ненароком знане галицкє повіджыня характеризивало Русинів як спільноту „хлопа і попа", підкріслюючы єй двоверствовіст, котра была пошлідком польонізациі руской шляхты в XVI-XVII ст. Зас галицкы міста заселены были головні Поляками, Жыдами, Німцями і Ормянами. Русины были в них меншістю. Так отже руску інтелігенцию становило священство. Дополнили ю з часом учытеле гімназий і народных шкіл, урядникы, судіі, люде наукы і штукы. Роля священства, більшістю прожываючого на селі і маючого стислы взяємины зо селяньском суспільністю, была домінуюча. Грекокатолицкы священникы были предиспонуваны до полніня ролі інтелігенциі, не лем в понятю суспільно-професийной верствы, але тіж інтелектуальной еліты і політычной групы. Єдну з причын того явиска цільно видит Леон Васілєвскі:

> Одношыня руского народа до уніятскых священників є далеко ліпше од взаємин пануючых на заході Галіциі. Выходит оно з того, што рускы священникы жыют ближе з народом і нераз працуют на його хосен. Не поборюют они з таком запеклітю, як римско-католицкы ксєнджа, політычных дужынь народа[7].

Інчу околичніст підкріслят Ян Козік:

> Священникы были адже мало не єдиныма людми, котры в часі богословскых студий стрічали ся з памятками старой народовой літературы, часто тіж в своіх парафіях зберігали народовы цінности. Окрем того, в обставинах величезной одсталости, застрашаючого стану просьвіты, священникы были єдиныма дорадниками та провідниками сельского народа[8].

Врешті третім важным фактором был тот, што грекокатолицкє духовенство не жыло в целибаті.

> Вартат зазначыти, же не лем в векшій численности была сила грекокатолицкого духовенства в Галичыні. Зато же мали можливіст закладати родины, творили середовиско, котре бодай не полністю одповідало критериям інтелігенциі, та становило базу, з котрой рекрутували ся будучы інтелігенты. Кілко-ж то выдатных представители украіньской інтелігенциі в XIX столітю і пізнійше выводило ся з тых кругів[9].

Вшыткы тоты факторы привели гу тому, што клір становил найбарже народово усьвідомлену част суспільства. Чул ся тіж покликаний быти провідником своіх вірных і вести серед них будительско-просьвітительску діяльніст.

Лемківска інтелігенция другой половины XIX столітя становила інтегральну част галицкой інтелігенциі, підлігаючы тым самым што і она процесам розвитя. Та єй стан і ситуация, окріслены специфічныма регіональныма факторами, вымагают барже подрібной характеристыкы нич тота, котру вміщуют часто цитуваны слова Юлияна Тарновича, што лемківска інтелігенция была „такой в стох процентах духовна і такой в стох процентах русофільска[10].

Лемківска інтелігенция в Галичыні то передовшыткым стары священничы роды, од століть засіджены в сельскых приходствах, плекаючы патріархально-консервативны традициі в родинных, сусідскых і душпастырскых односинах[11]. Степан Шах перечислює зверх 150 такых родів з переконаньом, што найстаршы з них сігают коренями XV столітя. Были они стисло зо собом повязаны дорогом супружеств. Традицийом было одвиджуваня через так званых „скінченых богословів", значыт ся – абсольвентів богословского факультету (найчастійше священничых сынів) околичных приходств, жебы найти наречену, з котром треба было стати під вінці перед принятьом священничого сану. В тот спосіб тужали, міцніли родовы традициі. На Лемковині істнували тіж шолтысі роды, плекаючы традициі посыланя своіх діти до шкіл[12]. Переважні єднак (штонайменьше в першым періоді того процесу) коли здібний хлопскій сын кінчыл школы, найчастійше тіж вчыл ся на священника і вженял до котрисого зо священничых родів,

---

[7] Ліцкій гімназиі в тым же 1913/14 році. Мали они становити 15% вшыткых учеників побераючых наукы в гімназиі (P. Wroński, *Szkolnictwo na Łemkowszczyźnie 1866-1947*, „Rozprawy z Dziejów Oświaty", T. 33: 1990, s. 185-217, ту: стор. 187). Велькости тоты, як барз низкы, здают ся невірогідны. Тычыти ся можут што найвыжше єдного одділу.

[8] L(e o n) W(a s i l e w s k i), *Zarys stosunków galicyjskich*, Warszawa 1906, s. 23-24.

[9] J. K o z i k, *Ukraiński ruch narodowy w Galicji w latach 1830-1848*, Kraków 1973, s. 14.

[9] H. F l o r k o w s k a-F r a n č i ć, T. G ą s o w s k i, M. K u l c z y k o w s k i, *Ze studiów nad inteligencją galicyjską na przełomie wieków XVIII-XIX oraz XIX-XX*, [w:] *Społeczeństwo polskie XVIII i XIX wieku*, „Studia o grupach elitarnych red. J. L e s k i e w i c z o w a, Warszawa 1982, s. 82-143, ту: стор. 98.

[10] Ю. Т а р н о в и ч, *20 років неволі. Лемківщина під польським ярмом*, Краків 1940, стор. 3.

[11] Спис тых родів поміщат в своіх споминах С. Шах (С. Ш а х, *Між Саном і Дунайцем*, ч. 1, Мюнхен 1960, стор. 20-24). Спис обнимат тіж роды звязаны з тереном положеным на схід од етнографічных границ Лемковины.

[12] Барз інтересуючы даны на тему традиций што до даваня осьвіты дітям на західній Лемковині найти мож в труді Мечислава Адамчика (M. A d a m c z y k, *unici w Kolegium i Gimnazjum Podolinieckim 1643-1849*, [w:] *Rozprawy z dziejów oświaty*, t. 31, red. J. M i ą s o, Warszawa 1988, s. 3-36) Поданий там є м.ін. выказ лемківскых родин з мушыньского деканатау найчисленнійше посылаючых своі діти (стор. 30-31).

принимаючы його традиций і звычаї[13]. Вшытко єдно в другій половині XIX ст. деякій процент побераючых наукы Лемків дециdували ся на мирскій (сьвітскій) профіль едукациі. Шувном популярністю тішыли ся юридичны студиі. Лемковина XIX століття выдала вельох судіів, адукатів, політиків, журналістів. Были серед них послы до Галицкого Крайового Сойму: др Даміан Савчак[14] і Володимир Курилович, журналісты: Владимір Щавиньскій і Іван Бучма (редактор штоденника „Галичанин"), адукат Кирило Черлюнчакевич, урядник австрийского Міністерства Внутрішніх Справ во Відни, Іван Константинович, судія Апеляцийного Суду во Львові, Александер Кмициkевич і дуже інчых. Кінчыли тіж Лемкы медичны студиі. Знаны сут докторе медицины: Миколай Тиханьскій і Михаіл Савчак з Кренициі, Орест Гыжа з Высовы, Андрий Прислопскій з Ванівкы, Теофіль Вислоцкій з Тымбарку. В австрийскій армії служыли: полковник Іван Пухир зо Святковы, майор Омелиян Лесняк з Красной, майор Данило Талпаш з Новой Веси, маршалок Людовик Сембратович, полковник Роман Сембратович з Телича. Декотры Лемкы выбрали дорогу науковой кариеры. Окрем вченых богословів знаны сут лемківскы науковці з обрубу інчых ділянок знань. Выдатным хеміком был на Ягайлоньскым Університеті Емілиян Чыриньскій з Фльоринкы[15], в ЯУ працувал тіж професор медицины Валерий Сас-Яворскій з Фльоринкы[16]. Юлиян Медвецкій был професором Львівскої Політехнікы. Специялістом в обрубі зоольогії і мінералольогії был Василий Чыриньскій зо Злоцкого, доцент Львівского Унівеситету. Найчисленнійшу групу мирскої інтелігенциі серед Лемків становили учыгеле, так гімназияльны, як і народных та реальных шкіл. Престіж гімназияльных учыгели та ставляны ім вымаганя в обрубі навчаня были в Галичыні (Галіції) автономічної добы порівняно высокы[17]. Зачислюваны они были до інтелектуальных еліт того часу. Спис учыгели середніх шкіл в Галичыні[18] вмішат вельо осіб што походили з Лемковины. Директором гімназиі в Перемышли был Тома Поляньскій[19], Максим Кринишкій з Малastова был гімназияльным професором в Самборі; Михаіл Поляньскій і Адриян Копыстяньскій были професорами академіцкой гімназиі во Львові, Матвій Астряб з Высовы - гімназияльным професором в Кыєві, Михаіл Константинович - в Станіславові, Мелітіон Гладышовскій в Стрыю. Сут то лем декотры сносеред кругу мирскої інтелігенциі што выводила ся з Лемковины.

Част освічених Лемків оставала в рідных сторонах, переважні в характері парохів, підтримуючы давны традиції власного середовиска, част же поселювала ся в містах (нераз тіж поза Галичыном), неодноkратно досігаючы там высоkых церковных ци мирскых становиск. Не без значыня є ту знаний зо споминів і джерел факт підтримуваня через Лемків, што занимали аж і найвыжшы посты, своіх родимых обычаїв, насамперед мышліня і ментальности. Добрі образуют ту обсерваціі і заувагы Степана Шаха:

> Тыповым представительом духовных - Лемків, што вышли спід сельскых стріх - в бесіді, поведіню та консерватывній впертости - был безсперечни доцент церковного права Львівского Університету за австрийскых часів, о. проф. др Василь Масцюх[20]

> [...] о. Бубняк Миколай [...] барз тужыл за своіма горами і за своіма людми! [...] „На долах" не міг позбыти ся свого лемківского акценту, котрий очывидні разил уха надбужан[21].

> [...] Лемкы заєдно і всяди тримали ся разом[22]

Збережыня прикмет лемківского характеру, бесіды, обычайовости є часто підкріслюване в біографіях выдатных лиц лемківского походжыня[23].

(продолжыня наступит)

Предметовий текст взято з уступу книжкы др Олены Дуць-Файфер: *Literatura łemkowska w drugiej połowie XIX i na początku XX wieku, (I. Kontekst historyczny. Sytuacja kulturalna Łemkowszczyzny w drugiej połowie wieku XIX oraz na początku XX)*, выд. Polska Akademia Umiejętności. Prace Komisji Wschodnioeuropejskiej VII. Kraków 2001. На лемківскій язык тлумачыл Петро Трохановскій.

---

[13] С. Ш а х, op. cit. ст. 23, ст. 33-35

[14] См. Z. F r a s, *Sawczak Damian*, [в:] *Polski Słownik Biograficzny* (далье PSB), t. 35, s. 284-285.

[15] T. E s t r e i c h e r, *Czyrniański Emilian*, [w:] PSB, t. 4, s. 378-379; A. A. Z i ę b a, *Profesor Emilian Czyrniański*, [w:] *Łemkowie i łemkoznawstwo w Polsce*, „Prace Komisji Wschodnioeuropejskiej PAU, t. 5, Kraków 1997, s. 15-27.

[16] M. S k u l i m o w s k i, *Jaworski Walery*, [w:] PSB, t. 11, s. 113-115.

[17] H. K r a m a r z, *Kształcenie nauczycieli gimnazjalnych w Galicji autonomicznej*, „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Krakowie", Prace Historyczne, T. 12, 1987, z. 109, s. 267-285.

[18] H. K o p i a, *Spis nauczycieli szkół średnich w Galicji oraz polskiego gimnazjum w Cieszynie na podstawie nadesłanych tabel konskrypcyjnych*, Lwów 1909. См. тіж: H. K r a m a r z, *Nauczyciele gimnazjalni Galicji 1967-1914. studium historyczno-socjologiczne*, „Prace Monograficzne WSP w Krakowie", t. 80, Krakow 1987.

[19] T. S l i w a, *Polański Tomasz (1822-1886)*, [w:] PSB, t. 27, s. 283-284

[20] С. Ш а х, op. cit. с. 29

[21] Там же, ст. 25.

[22] Там же, ст. 67.

[23] Примірні мож покликати ся на біографію кардинала Сильвестра Сембратовича в PSB (A. A. Z i ę b a, *Sembratowicz Sylwester*, [w:] PSB, t. 36, s. 212-217).

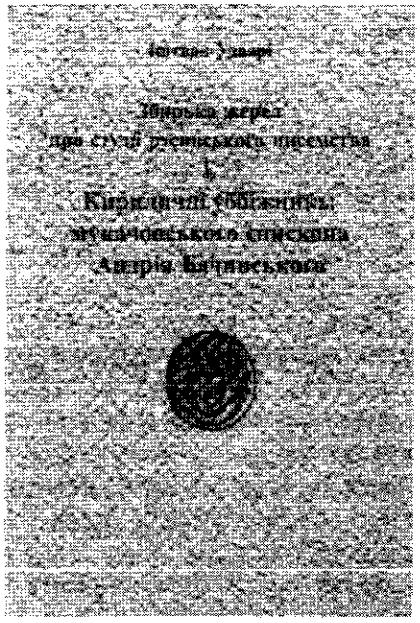

Іштван Удварі, Збирька жерел про студії русинського писемства. І. КИРИЛИЧНІ УББІЖНИКЫ МУКАЧОВСЬКОГО ЄПИСКОПА АНДРІЯ БАЧИНСЬКОГО, Нїредьгаза 2002, стор. 240, ISBN 963 9385 16 6 Ö

...І зас мам приємніст взяти до рук книжку – наукову працу нестружженого Іштвана Удварі. Книжку, яка – серед вельох уж того автора через мене представляных – ци не найбарже мя потішыла.

За жытьом і діяльністю єпископа Андрия Бачыньского (1732-1809) шлідил єм од давна. Вірны Чытачы нашого кругу памятают ачий мій допис в „Лемківскым Календарі 2000" *Йоан Кутка (1750-1812), його епоха і „Катихизіс"*, де не лем споминал єм о великым єпископі, але і дакус писал. Дакус, бо не знал єм до того часу моноґрафічного опрацуваня, бо відомости о Бачыньскым треба было зберати з десяток тематичных для епохы прац. Тепер уж знам, мам.

Біоґрафії, діяльности єп. Андрия Бачыньского посвятил Автор бл. 40 сторін. Решта книжкы, згідні з інтенцийом Автора а і наголовком, то зобраны оббіжникы (свого роду пастырскы посланя, поручыня, приналідны слова), якы при великій порциі історії сут і цінныма памятками русиньского писменства. Даколи треба буде на сторонах *Бесіды* шырше затримати ся при них (як і при біоґрафії Єпископа). Днес же прагну представити зміст єдного оббіжника (з 24 марця 1800 рока), уж публикуваного в *Річнику 2002*, – та гідного, корысного до повторюваня хоцьбы пару раз до рока:

Милы мої сынове! Не лем кыртавіс, але з дня на ден маліс і мизерніс наш русиньскій язык і наша прадідня віра. Причына тому, же молоджава наша в науку чуджых языкіс і чуджого знатя пущат ся, а зо свого языка, наукы, віры не знає нич, або барз мало, наперек тому, ож хоче дістати достоінство душпастыря і так служыти народу свому. Зато вломишні мої розказы для увагы іщы раз повтарям і обновлюю. Так-то доєден, котрий выходил латиньску школу абсольвент, най не посьміс пост душпастыря просити, хоц бы з якой высокой школы пришол, кєд не познал і не зна давной, природньой русиньскої наукы, без котрой не може яко душпастыр народу свойому служыти. Бо ліпше і хосеннійше, кєд в більшій части єпархії єдиненькій русиньскій язык знаючы, але ку нашым церковным правилам і вірі нашій твердо приліпляючы ся і в теології похопны душпастырі будут, нич без тых знать бы были і чуджымя языками медже нашым народом лем соблазн і баламуту наганяли. Тым моім розказом не заказую латиньскій ци інчій чуджій язык ся вчыти, лем того жду, жебы про душпастырске призваня такій препотрібній русиньскій язык не занедбували. (...)

Ласло Шашварі, ЦЕРКВА У НАШОМУ НАСЛІДСТВІ, Будапешт 2001, стор. 108, ISBN 963 00 6412 X

Альбомове выданя. Представлено в ним 93 кольоровых фотоґрафій 42 церкви (зовнішній і внутрішній вид) в пілнічно-східніх Уграх. Однісні каждой подано короткы історичны відомости. Во вступным слові омовлено, тіж коротко, історию цілости явиска, ци лем спрібувано одповісти на зьвіданя: чом церкви тоты названо в наголовку *нашым наслідством*, коли... во вшыткых без вынятку грекокатолицкых святынях на Уграх од давна одправлят ся уж по мадярскы, коли штонайменьше 80% вірных (то моя оптімістична оціна) має ся уж за Мадярів.

Радісне то для ока выданя, і... смутне для душы.

В. Р. Ваврик

ТЕРЕЗИН
и
ТАЛЕРГОФ

В. Р. Ваврик, ТЕРЕЗИН И ТАЛЕРГОФ, Москва 2001 (перевыданя), стор. 144, ISBN 5-93876-003-8

Є то властиві книжка кілкох авторів. Ввідны, „свідомостьовы" тексты, попереджаючы Вавриків наголовковий, становлят мало не половину змісту. Пізриня перелому XIX/XX століття, до цна здеактуалізуване, але шувні інтересуючых, мало знаных фактів і арґументів.

З творчістю Василя Романовича Ваврика (1889-1970), Галичана спід Бродів, історика і писменника русофільского напряму, стрічаме ся (посередництвом „Талергофскых Альманахів") – мож речы – од колыскы. Його пізриня на руско-славяньскій сьвіт од национальной страны тіж неє уж до принятя. Та Терезин, особливі же Талергоф, міцно функціонуют в нашій сьвідомости. І долго іщы будут. І кажда нововыдана страничка сьвідоміст тоту продолжат.

Барз цінна, зобрана Р.Д. Мировичом, література предмету, числяча 27 сторін – 355 позиций.

І што іщы цінне? Хыбаль тото – же в Росиі выдає ся штораз вече русинознавчых книжок. Плечы не сут од думаня. Але без них нияк.

Володимир Барна – Volodimir Barna, СЛЬОЗА В ЗІНИЦЯХ НЕБА – LARMO EN ĆIELOKULOJ, Тернопіль, Видавництво Лілея 2002, ст. 108, ISBN 966-656-012-7

На тогорічній Лемківскій Творчій Осени Володимир Барна зачудувал нас тым, што выдал свою збірку вершів двомовні – в языку україньскым і... есперанто. Мене же самого тым – што выразил жычыня, жебы за моім приводом вказала ся она і в лемківскым языку. В тій дост нештоденній (як на нашы реалії) ситуациі аж і допустил єм в мыслях таку можливіст. Дайте мі лем, о нашы часы!, дакус слебідного часу. І дакус іщы мойого часу.

Нова книжка Володимира Барны – як пише ся в інформациїній нотці – *вмістила вірші з поетичних збірок „В долонях всесвіту", „Пейзажі душі", „Бескиди" та „Моє Опілля". Це, по суті, вибрані твори автора за попереднє десятиліття.* І кед єм уж при описово-приписовій темі – спомну о вмішеных перед вершами прекрасных рецензиях: Віктора Баранова, Романы Роман та Ростислава Твердоступа. Пишучы о Барновых неримованых, білых вершах в аспекті сьвітовой поезиї, гварят (Баранов): *Она така же різноманітна і незбагнена, як і природа людской душы – деликатна як роса на списах трав.*

При біоґрафічній нотці Автора написано што *...народився 1953 року в містечку Товсе на Тернопільщині в родині, яка належить до української етнічної групи „лемків"...* І, абстрахуючы од дачыйого погляду, чудую ся лем тому - чом Лемків взято в „кавичкы". Ци Лемкы („лемки") то уж лем абстрякция? На щестя поезия Володимира Барны меньше медузоідальна. Хоц поезия.

* * *

Не глядаме
де ся сперти в жытю.
Суджений нам
путь лем єден —
Попри облізлы
косоочы бытя.
Попри слижаву
дни ідеме.
Треба ся потом
вмывати нам,
Жебы ся тримати
свого коріня.
Треба освятити
словес рідных храм,
Жебы на душу
зышло небо синє.

Паруйр Севак, ПІСНЬ ВИРЬХ ПІСНІВ, з армнянського языка на карпато-рутенськый перетовмачив Владымыр Федынышынець, Ужгород 2001, стор. 80

Біблийна „Пісь над піснями" фасцинує людство уж такой три тисячы років. І была, і є джерелом найглубшых чловечых пережывань, і такой без края-міры вознесеных творчых порывів. Темом для поезиї, малярства, різбы, фільму. Не зрахувати хмельных душ, якы з жаждом пили з того джерела.

Серед них нашол ся і Паруйр Севак-Казарян (1924-1971), поета-геній – не лем в аспекті богатой арманьской літературы – якій „приладково" згынул враз з цілом свойом родином в автокатастрофі. Час його смерти вказує – што то был за час.

Владымір Федынышынец заворожыл ся „Пісньом над піснями" Севака понад двадцет років тому. В 1982 році *Пісь* вышла друком в триязычній версиї – арманьскій, росийскій і україньскій. Автором україньской версиї был акуратні Владымір Федынышынец – Русин з Підкарпатя. . Но, товды іщы не Русин, бо Русинів товды іщы не было... Але кед настали, в плідного члена Сплкы Писменників Україны одродила ся туга за *Пісньом* – жебы пересьпівати ю рідным языком Підкарпатской Руси.

Дало ся му тото – як гварит в есею, поміщеным тіж в предметовым выданю – дуже лекше. Бо в духовости выплеканій з молоком матери. Дуже лекше – бо серед кошары рідных слів, серед біблийной метафорикы вжытой в карпатскє Небо і Землю, забиваной, але не забитой. — *Лекше не лем мысленно, а і наспівно.*

І маме, серед шораз численнійшых приближынь сьвітовой літературы русиньскому языкови, наступный алмаз. Барз красні, Владымір, дякуєме за не.

ЛЕМКІВСКІЙ РІЧНИК 2002, Бібліотека Бесіды – 13, Стоваришыня Лемків, Ліґниця-Крениця 2002, ст. 154, ISBN 83-909730-4-9

Не буду „оґварял", до фраса, собом редаґуване выданя. Та люде, з якыма бесідую, якы до мя, до нас пишут – хвалят го. Же красне і цінне. А хоцбы і такє не было – поміщам го ту, бо вышло, до фраса! Вышло девятый раз, замыкаючы десятьолітній цикль. Пиште по не до Ліґниці. **(пт)**

Drogi Panie Piotrze!

(...) Proszę wybaczyć, że wtykam się w Wasze, Redakcji sprawy, ale... wie Pan, że mam wielką życzliwość dla Was jako Narodu.

Więc – gdy patrzę na „Beside", np. Nr 65-66, i widzę widoczek Popradu na pierwszej stronie okładki, oraz krzyż łemkowski i napis „Христос Воскрес" - z tyłu, to jakoś tak jakby czasopismo było wywrócone tyłem do przodu! Jeśli „Besida" jest poświęcona zachowaniu historii i kultury Łemków, więc każdy ślad kultury materialnej jest o wiele ważniejszy niż przyroda (też piękna). No, chyba, że ilustracja odnosi się w jakimś sensie do kultury duchowej Narodu, to może by uszło.

Proszę przyjąć wyjaśnienie, że nie chcę być kolejnym krytykantem Waszej działalności, ale też zależy mi na coraz piękniejszej „Besidzie" (chyba najlepsza okładka z tych kolorowych to jednak ta z Nikiforem...).

Proszę przyjąć wyrazy szacunku.

Zygmunt Malinowski
Warszawa

Drogi Panie Zygmuncie,

przygrzał mi Pan. I słusznie! Jest to dla mnie tym dotkliwsze, że prócz redaktorstwa i wielu innych orstw jestem przede wszystkim człowiekiem Cerkwi. I... czułem identycznie jak Pan.

Zajmijmy się jednak redaktorstwem. Proszę potrudzić się i spojrzeć na numer 59 „Besidy". Tam również jest Krzyż i napis „Христос Воскрес" – na przedniej stronie okładki. Bo tam treść wizualna okładki nie kolidowała z winietą. Natomiast w przedmiotowym numerze, gdybym (jak Pan widzi, i ja w pierwszej chwili widziałem) dał ilustrację z cerkwią i krzyżem na przednią stronę – imię naszego czasopisma ***„Бесіда"*** *„wlazłoby" na banie cerkwi, zaś* ***„STOWARZYSZENIE ŁEMKÓW"*** *(mające tyluż zaciekłych wrogów co i serdecznych przyjaciół) zakryłoby dokładnie napis ІНЦІ. To, w sferze kanoniczno-moralnej, byłoby (również) nie do przyjęcia. Wybrałem. Poza tym, wielu Czytelników kolekcjonuje (piękne, jak mówią) zdjęcia cerkwi z naszej ostatniej strony. Nie chcieliby widzieć na nich wielkich krzyczących napisów.*

Przepraszam, że dopiero teraz publikuję Pański list. W poprzednim numerze nie miałem miejsca na listy, a we wcześniejszym jeszcze miałem go mało. Zresztą... wydaje mi się, że Pan uważał swój list za szczerze prywatny i nie oczekiwał na publikację. To jednak cenny list. I bardzo pouczający. Dla mnie, i dla tych, którzy redagować „Beside" po mnie przyjdą. Dziękuję!

Piotr Trochanowski

Drogi Panie Murianka!

Bardzo się cieszę, że spotkałem się z Pana synem w Budziszynie. Próbowałem dostać adres do Waszego Towarzystwa ale niestety nie było to łatwe.

Ja nazywam się Ireneusz A. Ślupkowski i należę do pierwszej generacji Macedończyków urodzonych w Polsce. Wszyscy wywodzimy się z Macedonii Egejskiej, obecnie Grecja Północna.

Pragnąłbym nawiązać z Państwem współpracę. Jestem szefem oddziału szczecińskiego oraz osobą odpowiedzialną za kontakty w ogóle w kraju i za granicą.

(...) Czy można dostać u Was jakieś książki o Łemkach i ich historii? Co się dzieje ze słownikiem, który jakiś czas temu miał być wydany? Gdzie można dostać materiały typu gramatyka, podręcznik do nauki języka?

Gorąco pozdrawiam i czekam na Pańską odpowiedź.

Ireneusz A. Ślupkowski
Towarzystwo Macedończyków
w Polsce

Na prośby, pytania odpowiem prywatnie. Zaś wraz z Czytelnikami — Serdecznie witamy Macedończyków wśród naszych Przyjaciół. Wierzymy, że dobry starosłowiański duch Waszej Ochrydy pomoże i nam trwać. I przetrwać. – Murianka.

Дорогий Петре!

Шыро витам з славным ювілеєм, зичу здоровя, щестя і добра!

Ваша культурна діяльніст на лемківскім поли неоцінима, она розкрыват велич і красоту нашой культуры, піднімат дух патріотизму в нашому молодому поколіні і гордіст за своє лемківске походженя.

Гнеска на зламі тисячеліть, коли ворожы силы хотіли нас знищити, розметали по світі і наконец решта выгнали з рідной хыжы, конечні потрібна культурна, патріотична діяльніст, в якій висвітлити треба тисячелітну історію нашого народу, прадідівской віры і культуры.

Сам факт, же за тисяч літ наша земля, покраяна меджe ріжныма державами якы старалися нас асимілювати, перетырвала - свідчыт о тім, же маме міцне коріня і нее силы яка бы го могла знищити. Слава Тобі Дорогий Петре.

Прийми шири витаня. Тобі і Родині жычыме здоровя і сил до дальшой благородной роботы во славу Нашого Народа. Обнимам –

Петро,
Львів, 10 серпня 2002

Дякую, Пане Петре за витаня. Дякую, же за Вашым приводом Львівске Радийо надало аудицию о моім 55-літю. Я тот „славний" ювілей нияк не празднував (тілько што на Вампі в Михалові, до чого мя „знасильствували" приятелі). Ганьбил ем ся публикувати, хвалити ся надісланым через Вас текстом львівской аудиции (пробачте). Не думал ем тіж публикувати Вашого витаня. Та остатньо... забагло ся мі публічні представити дакус тепла од Люди, пред-

ставити в часі, коли „ближній" сьвіт завзяв ся знищыти мя, вшыткыма можливыма способами, за всяку ціну. Дякую проте цілым серцьом раз іщы за добре слово. Дякую при нагоді вшыткым што до мя написали. ПеТро.

Redakcja „Besidy"

Z prawdziwą radością spieszę donieść Szanownej Redakcji „Besidy", że zabrakło mi cyfr na mojej skali, aby przyznać najwyższą ocenę za wydany „Łemkiwskij Ricznyk 2002". Aż mi wstyd przyznać się, że jest on w moim życiu pierwszym numerem jaki znalazł się w moich rękach. Żałuję, że nie zawiera on więcej stron jak tylko 154. Jednak dobre i tyle, bo tak dużo ciekawej historii o byłych organizacjach łemkowskich i ludziach w nich działających na Łemkowynie i w całym świecie, jeszcze nigdy nie pozyskałem, no bo skąd?

- w czasie okupacji? (...) Niewiele na tematy działalności Łemków publicznie rozmawiano,

- po wojnie? (...) Zbyt krótko u siebie byliśmy,

- w szkołach do jakich uczęszczałem? (...) No nie, nie ma o czym wspominać.

Powiem z entuzjazmem, że każdy artykuł czytałem z wielkim przeżyciem, nie odrywając oczu od jego stron. Ten „koszyk" nowych dla mnie informacji otworzył mi drugie okno do wiedzy o Łemkach. Mam nadzieję, że jeśli Bóg pozwoli pożyć, to przyszłe Ricznyki dadzą mi możliwość uzupełnienia brakującej wiedzy w tym temacie. Wyrażam wdzięczność Całej Redakcji Ricznyka za to, że tak gęsto każda strona zapisana i za to, że takim jasnym i zrozumiałym językiem opisano naszą łemkowską problematykę.

Zachęcam tych, kto jeszcze nie ma „Ricznyka 2002" do kupna. Na jego stronach jest szmat naszej historii.

Mam tylko małą prośbę, aby pod zakończonym artykułem rozumnąć stosowane skróty nazw organizacji. Nowicjuszom trudno je rozszyfrować.

Z dużym zainteresowaniem przeczytałem artykuł Pana P. Trochanowskiego na stronach 42-47 w „Ricznyku 2002" („Tyłycz" czy „Tełycz"). Zacytuję jedno zdanie ze str. 44: „Mojom dewizom dnes, jak i wse, je wkazaty możływosty, ewentualnosty osnowany na faktach, jaky kłyczut za sobom łogiku."

Ja również nosze w sobie takie wątpliwości, że odtwarzana historia nosi znamiona wybiórcze i przedstawiana jest nie na korzyść Łemków. (Kto ją pisze to wiemy.)

Do mojej duszy odrobinę słodkiego optymizmu wlał także artykuł z „Besidy" Nr 5/68-2002, str. 23 zatytułowany „Rosyja uznała Rusyniw". Sam tytuł oddaje jego treść.

Redakcję „Besidy" pragnę poinformować, że otrzymywane od Was czasopismo udostępniam do czytania dla chętnych i zainteresowanych moich sąsiadów z Nowogardu i okolic.

Przy tej sposobności pragnę również serdecznie podziękować Panu Piotrowi Trochanowskiemu za sympatyczną recenzję mojej drugiej książki noszącej tytuł „Kasarnia powodem dramatu", przedstawioną w „Besidi" Nr 5/68.

Jednocześnie przepraszam Pana Piotra i wszystkich Czytelników mojej książki za uchybienia gramatyczne. Ubolewam nad nimi po fakcie, bo one mnie również mocno kłują w oczy. Chociaż po części pragnę się z nich wytłumaczyć. Treść książki przepisywana była przez drukarnię. Po otrzymaniu książki z drukarni miałem tylko 5 dni do odbywającego się Kiermeszu Świętego Mikołaja w Olchowcu, gdzie chciałem ją przekazać do nabycia dla uczestników imprezy. Sam przeczytałem ją dopiero później, nad czym mocno boleję. Jest to ewidentnie moja wina, tym bardziej, że przed takim zjawiskiem ostrzegał mnie ŚP. Jarosław Zwoliński. Raz jeszcze serdecznie wszystkich przepraszam.

Aleksander Chudyk
Nowogard

Dziękujemy za miłą ocenę „Ricznyka 2002". Póki sił starczy, postaramy się nie zawieść Was – Czytelników. Mamy jeszcze na składzie po kilka egzemplarzy roczników z lat 1998, 2000 i 2001. Redakcja.

Слава Ісусу Христу!

Шановний Селянине Петре. Засылам сердечне поздоровліня зо Заходу, зо села Гумельдорф, а з пляцу Йоганнес Гоф. А місцевіст то найгірша в цілым восьвудзтві, а може і цілий Польщи. Так можна съміло повісти, бо не маме доброй дороги ани склепу – нес де посідити в довгы вечеры.

Та не буду ся дуже розписував, бо мої рукы юж не до писаня, лем буду Тебе просил, жебыс ся нам обом з Ваньом постарал о тоту книжку, што была описана в Бесіді – Binczarowa. Dzieje miejscowości i parafii. Ваньо писал до Редакції, то му одписали, же юж не мают більше, а хотіли бы сме знати што там описано – ци добрі, ци жлі. (...)

Іщы раз щыросердечне поздоровліня од цілой нашой родины.

Д.М.І.Н.М.
Гумельдорф

Барз ся тішу, Дорогы Селяне, же не лишат Вас добрий гумор в Гумельдорфі. Барз ся тішу і з того, же за посередництвом „Бесіды" глядате сполніня своіх заінтересуваньо. І барз ся тішу, же... не выслали Вам драні книжкы. То значыт – же все іщы они покус ся нас боят. А ниґ – вернеме! І треба вірити – вернеме! Але перше здобудеме книжку! ***(ПеТро)***

Максим і Клим

— Ци то правда, Максим, же ты при ораню бесідуєш з быками?
— Гей, правда, але прид заран, гнеска не мам коли.

***

Сідит Клим в корчмі, голит палюнку, запиват пивом. Зо сусіднього столика озыват ся незнаємий.
— А знате, пане, же алькоголь забиват каждого рока до тисяча Поляків?
— А што мі там! Я не Поляк, лем Руснак.

***

Клим лежыт при фосі, спитий на амин. Максим хце го двигнути, але не дає рады.
— Мусиш, Климе, тілко пити?
— Мушу, небоже, мушу. Лем тота палюнка тримат мя на ногах.

***

Вюз ся Максим на возі, запряженым паром кони. Стара кобыла уж не годна была тягати. Взял Максим та ю выпряг і ввязал за возом.
— Глупа єс, хоц маш вельку голову... — дудрал під носом. — Не хтіла єс тягати, та підеш піше.

***

Приходит Максим до суду, же мусит ся розвести зо свойом бабом.
— Яку мате причыну? — зьвідує судця.
— Та то є так, пане судця: як засію ярец, зыйде мі ярец, кед посаджу компери, выроснут мі компери. Та сплоджу Руснака, а росне мі Поляк!

***

— Повідж мі, Климе, яка повинна быти пивниця, жебы в ній вино вытримало якнайдолжше?
— Замкнена!

***

Клим оправдує ся пред фраірком:
— Пребач мі, моя наймиленьша, же єм не пришол. Был єм з Максимом в корчмі, а потім єм два дни не міг прийти ґу собі, а не то іщы ґу тобі...

***

— Но і як ся ти видит, Максим, наш новий шолтыс? – Ты там ближе него.
— Е! Іщы єм го по терезвому ани раз не виділ...
— Што повідаш?! То він аж так міцно пьє?
— Еее! Він ніт, лем я.

Федор ВІЦО / ІЛЬКО СОВА З БАЮСОВА

Лінивы бабы

В єднім селі жыла сой стара баба. Не мала она уж никого з родины, лем єдну внучку. Жыли обі разом, але барз бідненько і не мали ничого, ани кур, ани гуси, а стайня была тіж пуста. Лем під сыпанцьом лежал старий пес.

Бідувала баба з внучком, але не зато, же обидві не могли найти сой роботу, лем зато, же як стара, так і внучка были барз лінивы. Коли кличут їх до роботы при жнивах, або до копаня, то баба не иде і внучку не пущат.

— Нашто нам карпелі? – повідат баба. – Гнет може прийдут іноше. Оддам внучку, пес здохне, а я якоси при зятю і його родині прежыю до яри.

Зышла прудко осін і пришла зима, але ани пес не здох, ани ліниву внучку нихто не взял за жену. А їсти ся хце!

Лежыт баба на студенім пецу, зубами черкат, а як вітер двермй рипне, стара высылат внучку – ци часом іноши не идут. Але о іноших ани хыру. Чекают так обидві, але нич ліпшого ся не дочекали. Баба, юж зла, повідат:

— Ани зять внучку, ани чорт пса не бере. Жебы хоц мене дахто попросил копати карпелі.

Выято з выдання: Жарты і [illegible],
Зобрали: А Барна, І. Дзядик, СП 1995

Афоризмы о пінязьох

Молодым людям видит ся, же пінязі сут найважнійшом справом в жытю. Кєд ся зостаріют, сут уж того певны. (Оскар Вільде)

Нихто не єст на тілко богатий, жебы одкупити своє минуле.
(Оскар Вільде)

Нич, што пожадане, не може быти тунє; лем того, чого нихто не потрібує, коштує ґрошы. (Плютарх)

Стережте ся малых выдатків, мала дірка быват часто причыном, што велика шыф іде на дно.
(Бенямін Франклін)

Лекше офірує ме наше серце, нич нашы пінязі. (Ноель Ковард)

Кєд справедливий потрафит стеречы пінязи, то і красти потрафит їх найліпше. (Плятон)

Бідний не єст тот, хто мало має, лем тот, хто більше прагне. (Сенека)

За пінязі шліпий зачынат видіти, а монах продає свій молитовник.
(Сун-Тси)

Власт корумпує, власт абсолютна корумпує абсолютні. (Джон Актон)

Зо вшыткых выналодів людства вынахід пінязя найближший єст шатанови. (Антон Макаренко)

Пінязі переважні коштуют надто дуже. (Ральп В. Емерсон)

Вінчуваня з Украіны Бескідской Берегыні

Вінчуємє, вінчуємє,
На столі ковбасу чуємє!
Дайте ковбасу,
А не дасте ковбасу –
Всю вам хату рознесу!

Вінчуємє, вінчуємє,
На столі пирогів чуємє!
Дайте пирога,
А не дасте пирога,
То підеме до хліва,
Та відв'яжеме вола,
Та візьмеме за рога,
Та виведеме до двора,
Та прив'яжеме до стовпа,
Та поведеме під вборіг,
Та викрутиме правий ріг,
Та вивержеме на моріг,
Та станеме в ріг трубіти,
Та вас, файних газдів,
хвалити.

А за тую коляду
треба заплатити!
Хоч грошима, хоч зерном,
Хоч голубців миску!
Можна пляцком, пирогом,
Можна навіть і питвом,
Що має прописку,
Чи з пшениці, а чи з жита,
Лем би тота оковита,
Що легендов оповита!

Марки, фунти, стерлінги,
динари,
Можна гривні і доляри,
Лем би та валюта,
Котра в ринок мусить бути!
Можна й ласощі всілякі:
„Снікерси" і „Твікси",
„Рафаели" ті усякі,
Що всі люблять їсти!
І „Корону" в злотій рамі –
Їх так щиро радять їсти
Всі телерекламі!
(...)
Всім вам щастя зичим...
Нискаль, завтра,
Цілий рік і на віки вічні!

Бескидське земляцтво
В домі всіх вітає –
Христос ся рождає!!!

З книжкы:
Катерина Русин, *Обереги Бескидів*

Послухайте ешыткы люде
лемківского роду —
хто в тым краю рідным, бідным
каламутит воду.
Послухайте, може ся вам
придаст тото в біді,
може навчыт шанувати
братів і сусідів.

(Амроз)

Місце для рефлексий

Но, і зас маме пред порогом тоты святы Святка! Гей, заправды, Вы певно уж барз тонько памятате, же так акуратні звали нашы пра-пра Різдвяны Свята. Не знам Вам, од мала до веля, вывести – же чом, значыт ся, так дрібно звали. Знам лем, же сьпівали в Филиповым пості:

Ей, ідут нам ідут пахты святы Святка.
Што ся ім радує убога челядка.

Убога челядка радувала ся – же зас буде могла прийти зо службы ту своім. Вернути ся Домів. Хто має Дому. Вернути ся на Святка! Найвесільшы, найтеплійшы, наймільшы. (Може зато аж – Святка!)

Вертайте же Домів! Хто знає, же має Дому! Вертайте з доріг далекых... На святу Велию, на святы Святка. І останте – на все уж – Дома. Святы – бо Дома! ***(ПеТро)***

W NUMERZE:

str. 2 – prezentacja numeru;
str. 3 – *Nowiny* - nie nowiny, nie tylko z Łemkowyny – z życia łemkowskiego i rusińskiego kręgu kulturowego;
str. 4 – *Z prasy, z komentarzem i bez*;
str. 6 – *Kartka z Komloszki* (pt) – notatka o Obozie Młodzieży Rusińskiej na Węgrzech;
- *Jak podróżowaliśmy do Komloszki* (Martina Bilcnowa) – j. w.;
- Notatka o warsztatach młodzieżowych w Kamieniu Śląskim (od);
str. 7 – *Watra w Warszawie* (Michał Sardowycz) – reportaż z Kiermaszu Kultury Łemkowskiej, imprezie organizowanej przez Fundację Wspierania Kultury Łemkowskiej RUTENIKA;
str. 9 – *Listy do Besidy* (Jarosław Horoszczak) – kontynuacja;
str. 11 – Życzenia dla Stefana Kosowskiego – działacza Stowarzyszenia Łemków - z okazji 50. urodzin;
str. 12 – *Jak nam się „kręci" film o akcji „Wisła"* (Andrij Kopcza);
str. 13 – Podziękowania Redakcji dla Czytelników za pomoc materialną i współpracę;
str. 14 – *X Łemkowska Jesień Twórcza* (Marian Janiga) - reportaż;
str. 16 – *Boże Narodzenie w Sztachtowej* (Jurij Olijnyk) – fragment powieści *W łemkowskij tychij storoni*;
str. 17 – *Jak Preczysta myłenkoho Synka* – kolęda;
str. 18 – *Czarna Święta. (Można wyzwolić się...). Wizja ikona. (My tolerujemy was...). (Podzielmy się...)* (Anna Kajtochowa) – wiersze;
str. 19 – *Sytuacja kulturalna Łemkowszczyzny w drugiej połowie XIX i na początku XX wieku* (Helena Duc-Fajfer) – początek cyklu tłumaczonych na język łemkowski książek: Autorki *Literatura łemkowska w drugiej połowie XIX i na początku XX wieku*;
str. 22 – *„Z wydawniczej półki". Kyryłyczni ubliżnyky mukaczowskoho jepyskopa Andrija* – István Udvari: *Cerkva u naszomu nesłidstwi* – László Sasvari: *Terezin i Talerhof* – W.R.Wawryk: *Sloza w zinyczach oka / Larmo en okulo* – Wołodymyr Barna: *Pisn wyrch pisniw* – Paruj Sewak: *Łemkowskij Riczнyk 2002* – red. Petro Trochanowskij;
str. 24-25 – Listy;
str. 26 – 27 – satyra, myśli, rozrywka.

Na pierwszej stronie okładki: *Cicha noc, święta noc* - foto. Piotr Basałyga;

Na ostatniej stronie okładki: *Kapliczka w Radocynie* – malował: Kazimierz Chrostowski, foto. Danuta Chrostowska.

●●●●●●●●●●●●●●●●●●●●●●

„B E S I D A" - dwumiesięcznik Zarządu Głównego Stowarzyszenia Łemków ●
Redaguje zespół: Helena Duc-Fajfer, Andrzej Kopcza, Piotr Trochanowski (redaktor odpowiedzialny) ● Adres redakcji: 33-380 Krynica, skr. pocztowa 123 ● Kolportaż: Dymitr Rusynko - Zarząd Główny Stowarzyszenia Łemków, 59-204 Legnica 6, ul. Zofii Kossak 6 - na ten adres należy składać zamówienia na prenumeratę ● cena pojedynczego egzemplarza - 3 zł.- plus opłata za przesyłkę. Przedpłata na prenumeratę roczną, z kosztami przesyłki - 30.00 zł.

Redakcja zastrzega sobie prawo skracania materiałów. Poglądy redakcji nie zawsze są zbieżne z poglądami autorów artykułów.

●●●●●●●●●●●●●●●●●●●●●●

Czasopismo dotowane przez MKiDN

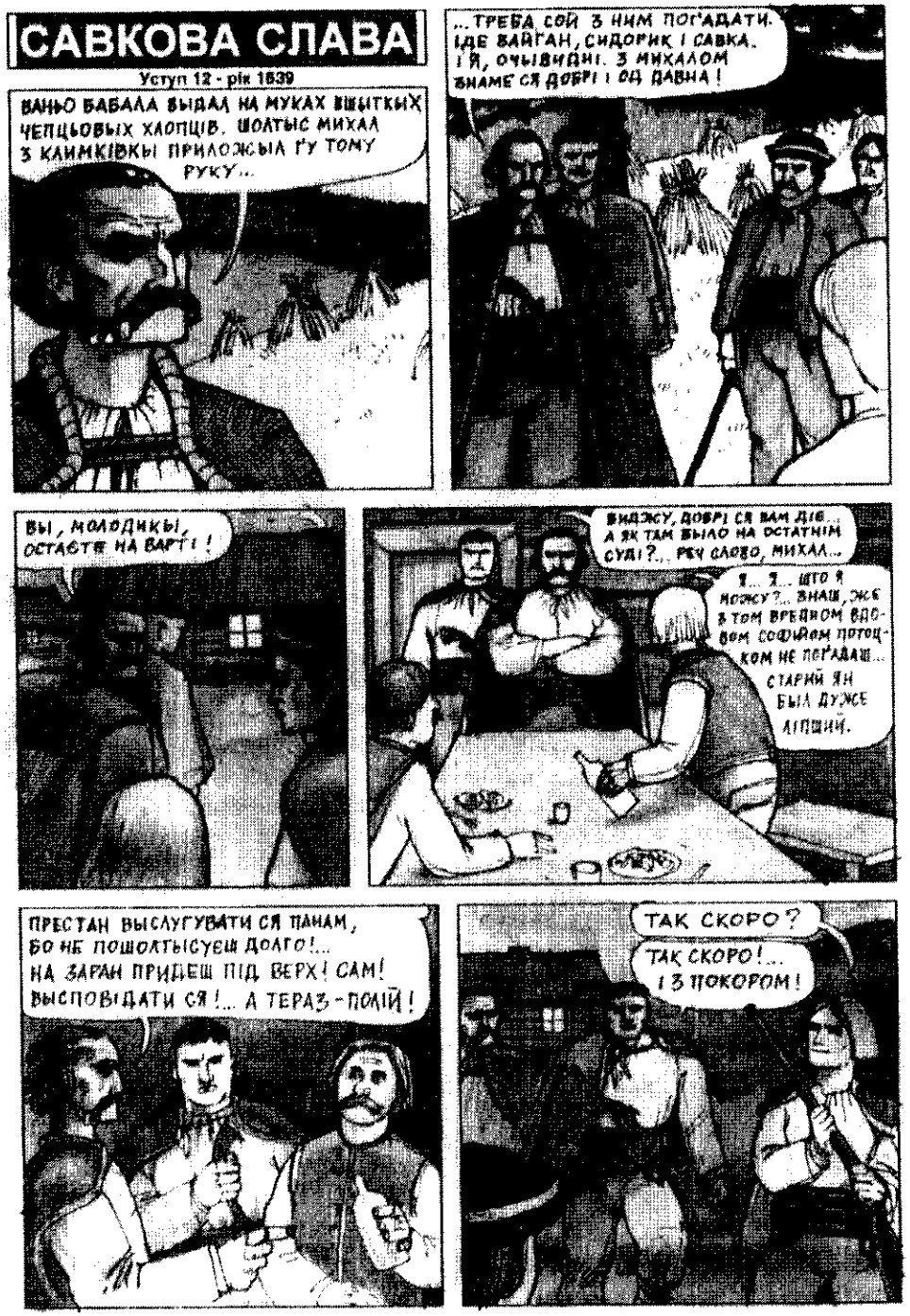

Лемківска Ластівочка

Нр 15 ◊ ЧАСОПИС ДЛЯ ДІТИ І МОЛОДЕЖЫ ◊ 2002

ЗОЛЬТАН ЗОЛЬК

Зьвіриньска школа

Пришла зима, зачала ся наука в зьвіриньскій школі. Єдно за другым пришли медведята, волчата, заячата, стискаючы в підрамени книжкы справлены з коры, і красні посідали до лавок з поваленых стромів.

Вшыткы ради были, што конец-кінцьом і зьвіры будут свою школу мати, а найщесливша лишка была, адже она выдумала тоту справу, она і учыльком буде, а значыт і заплату файну дістане за учытелюваня. Лем ворона воєтила, перелітувала з дерева на дерево і каждому зьвірятку, што понагляло ся до лісовой школы, крявчала:

Кра-кра-кра-кра,
Наукы вам тра?!

Та нихто і ухом не потяг: преця тота зловіщунка все так галяче. Ци сонце сьвітит, ци ліє – ій николи не добрі.

І так, уж завчасу рано зачала ся наука.

— Уважайте ту! — гварит лишка. — Вчыме ся писаня! — І такой зачала диктувати голосно: — Пан пише плян...

— Заяц не пан! — візвало ся волча. — Най пишут лем волкы...

На тым ся вадили добре піл годины, нич якій-такій настал порядок і лишка зас година была бесідувати:

— Тепер пишеме букву П: „Пес гавкат..."

Што ся ту вчынило! Заячата поскакали кажде собі, прятати ся, бо кєд гавкат пес, значыт ловец іде. Ледва мож было ім обяснити, же ту школа, де не треба ся бояти ни пса, ни ловця. Аж по ◊

великій перерві лишка зас могла продолжувати науку.

— Тепер вчыме ся числіня. Троє заяців пішли ся проходжувати, в лісі ся стрітили з трьома волками, кілко зьвірів было товды враз?

— Пят! Двоє! Девят! — гівкали вшыткы нараз, а коли втихли, лишка красні пояснила, же враз было шіст зьвірів, бо три а три то шіст.

— Но, тепер будете знати?

— Гей! Гей! — загівкали зьвірята школяре.

— Но, та най повіст заячык! — гварит лишка.

Заячык встал і красні повіл, же проходжували ся три заяці, стрітили трьох волків, та враз было шіст зьвірів. Пак одповідало серня, і оно чысто так повіло. Потім пришол шор на волча.

— Кєд стрітят ся три клапоухы з трьома волками, товды довєдна буде троє зьвірів, бо вовци зідят заяців...

— Туманє! — сердито рекла лишка. — В цілій клясі ты найглупший!

Зьвірята голосно зачали ся сьміяти, а волча выскочыло з лавкы тай просто домів, ґу няньови побігло, ґу старому Лупіжникови. Поскаржыло ся што о ним лишка повіла.

— Ій, бодай ты сухє листя жерла та голузя спід сьнігу! — скричал старий волк. — Же мій сын найглупший? При заячати ци серняти? Но, дістане тота лишка учителька, натуральні!

Кой лишка вчула, што жене старий волк до школы, так втікала, аж ся за ньом курило. І малы зьвірятка порозходили ся домів, і одтовды не мают зьвірята школы. А ворона збыткує ся ім, коли дакотре взрит

Кра-кра-кра-кра.
Наукы вам тра!

з мадярского перевьюл
Славко Слободан

миколай кочиш

Біле...

Ішы ґвечер вітер дудрал
по конарях,
по подвірци ся волочыл,
сычал, стукал,
а пак втих, ци тіж одблукал
на рівнину за валалом,
по хотарях.

Ґвечер чорна ніч челюсти
выполняла,
мокры плоты ся чорніли
і конарі...
А смотр – през ніч біла зима
сьвіт прибрала,
кришталювых дарів стріхам
навішала.

В ночы страшно было преіти
і по дворі,
з чорных кутів чорны страхы
вызерали...
Тераз блищыт вшыткo – ясне
і весєле
нибы радіст, котрой так сме
все жадали.

Счезло чорне, счезло страшне,
дудрюче,
діл ся вітер на просторах
за горами,
душы ся нам, думкы ся нам
выяснили...
білий валал... біла радіст
меджє нами.

ШТЕФАН ЧАКАН

Ворона і вовірка

Задул сьніг гаі, лісы, зимний вітер свистал по полях свою ледову пісню. Голодна ворона присіла на конарі і роздумувала де бы найти дакус іджыня.

Взріла діру в спорохнілым дереві на краі ліса і здогадала ся, же виділа як до ней осіню вовірка носила оріхы і букви. До спокусы не было далеко. Приперхла ґу дірі, позакукувала, а одтамале бухнул запах оріхів і букви. Аж ій слинка пішла.

Втягла нагло голову до діры. Глубоко во цмавым куті дудлы дізріла купу оріхів, а в другым куті были букви. Жалісні сой збыхла і хтіла вытягнути голову з діры. Піря на карку ся ій настопорчыло, та голову не могла вытягнути... Трепала крылами і зачала крявчати... Кєд тото чула вовірка, прискакала ґу дірі і гварит:

— Виджу, чорна вороно, же ся намагаш дійти ґу оріхам. Знам, же і ты іх любиш. Лем ти напоминам: оріхы ся зберат осіню, а іст ся в зимі. Стерп дакус, выгрызу кус векшу діру, вытягнеш голову. І раджу ти – жебыс веце не ішла некликана на гостину.

Одышол до вічности велькій приятель Діти

Вродил ся 27 мая 1933 рока в Мыєцовій на Лемковині, вмер 31 марця 2002 рока на Україні.

Через пів століття, попри інчій велькій творчій працы, пасийом Його жыття были Діти. Як учытель з замилування, знал діточу душу як мало хто. Незмірні тужыл за Лемковином, яку мусіл лишыти 12-літнім хлопцьом. Запамятаний образ рідного Краю хтіл переказати інчым лемківскым дітям, якы не мали щестя зазнати го шыяк. І малював тот кольоровий сьвіт в своіх вершах, чытанках, оповіданях, якы потім зложыли ся на велику книжку - „Віночок для лемківскых діточок". Не діждал ся єй выданя, бо жыл в краю, де його лемківске отче слово не было в пошані. Та все вірил, же не загыне оно, же розквитне даколи цілом красом в устах будучык поколінь.

Василь Хомик николи уж не напише ничого нового, але тым што створил з безмірной любови до Лемковины і в превелькым для ней труді - все буде до нас бесідувал.

ВАСИЛЬ ХОМИК

Што я люблю

Люблю сонце в рідним краю,
Стежку в росах серед гаю,
Нашу школу, маму тата
І церковцю, кажде свято.

Люблю річку, ліс, діброву,
Пісню щыру, красну мову,
Село своє і родину -
Рідну нашу Лемковину.

Гей, лемківскы соколята!

Гей вы, хлопці і дівчата,
Лемковины соколята,
Про науку добрі дбайте,
Край з руіны піднимайте!

Возте граблі і лопаты,
Цмынтір час впорядкувати,
Одновити зас криниці,
Най пют воду люде й птиці.

Счыстте в поли всі студенкы,
І каплиці, поволенькы,
Храмы - з бруду, травы,
сьмітя,
І насадте всяди квітя.

Най ту дух наш зас ожыє,
Серце кажде най радіє,
Же сут іщы в білім сьвіті
Лемковины добры діти!

& & &

ВАСИЛЬ ХОМИК

Орлы

Лемко в горах ціле жытя як сомар робит, бодай лем даяк прожыти. Яр го діганят до поля, осін з поля жене. Така то уж горбата Лемкова доля. Ціле Боже літо на царині, на толоці, зима зас – при обыстю.

Кєд придут зимовы дуявиці, коли хыжы отулят білы замети, ґазда бере до рук кавалец дровна і струже, різбит. Стают в буйных травах шмытконогы серны, підкрадают ся лишкы, волкы, медведі.

Та найкрасше мают ся ту орлы тугокрылы. Орлы!... Як дуже мужньости, як вельо одвагы в іх пронятым пізриню! – „Орлы – повідают Лемкы – нашы горды предкы..."

Колиси давно-предавно жыли нашы предкы під горами, на родячых долинах. Деревяныма плугами орали пахнячу землю, обсівали поля золотистом пшеницьом, выпасали статок на квитучых полянах. Жыли тихо, щесливо, о біді не знали.

Аж ту, одкаль ся взали, одкаль приплянтали, як чорна градова хмара, деси од моря приползли смолисты гады. Обсіли вшыткы поля і обыстя, ніт де ступити ногом. Выступили до бою люде, та нелегкє то діло. Штораз більше і більше гадины сунуло од моря. Мужньо бороли ся люде, одступлюючы ґу горам. В Бескідах ся сперли, дальше смерт або вільниця. Станули горды шугаі над пропастми до бою і присягли: або ту, на тій земли жыти будеме як вільны люде або жыття оддаме за ню.

Святу клятву почули духы предків і шугаям крыла орлячы дали.

Понесли ся шугаі над Бескідом і з вереском шмарили ся на злых приблудів. Били, нищыли, сікли, рвали гадів на стрямбы, аж скалы дудніли. Так очыстили горы і звили сой в них гнізда.

Кружат до днес по небі синім одважны орлы – шугаі, боронят горы од напасти і біды.

А різбяре Лемковины на памятку о мужніх предках выріз-блюют орлів – символ вільности.

ПЕТРО МУРЯНКА

Чом то...

(на мотывах верша Є. Керна)

Кед ся яличка прибере –
Лісова красна пані,
Кед мама ждут уж з Вечерьом,
По сіно ідут няньо,
Товды радости не сховаш,
На каждым чуєш кроку...
Чом то Рождество Христове
Лем єден раз до рока.

Кед розстелєна полонніст
Запахне жывым польом,
Кед няньо голову склонят,
Сьвіча заблисне на столі,
Здути тя штоси готове,
Рознести гет, невроком...
Чом то Рождество Христове
Лем єден раз до рока.

А кед уж руку протягнеш
По перший зубчык чеснку,
Кед покін роду сой збагнеш
Великій, святий, небесний,
Уж товды нес моровых,
І загмлит слеза око...
Чом то Рождество Христове
Лем єден раз до рока.

Байка о златых перцях

Коли Христос ся народил, така стала ся пригода:

Посьпішала Матір Божа перед помстом злом Ірода, з Ісусом маленькым, з Йосифом старенькым.

Посьпішали облазами, лісовыма стежечками. І в голоді, і в холоді, в темны ночы, в сьвіт за очы.

Ішли они од свитаня без пожывы, без сьніданя, при них поле сіре, гопле, ани хыжкы край доріжкы, ни людины, ни зьвірины.

Аж на стрічу ім – пташата, білы, чысты голубята; крыльцятами замахали, і жалібно загурчали:

„Ой, посьпішай, Божа Мати, сьпіш ся сьпіш, Ісусе милий, жебы Іродовы вої в степі вас не дігонили!

Мы таємны стежкы знаме, поведеме выгонами, в темну нічку, ясным раном, аж до рікы – до Йордану."

Цілу нічку вандрували, за Йорданом повідали:

„Тепер здрави оставайте і боязни уж не майте, бо погоня ся змучыла, ночом дражкы потратила.

Уж можете іти сами, мы шугнеме над полями, бо мы барз поголодніли, цілы три дни нич не іли."

Товды рекла ім Дітина: „Жаль што терпит так пташына! На схід летте пташкы моі, там убога хыжка стоіт, а в тій хыжці сиротята, ніт в них мамы, ніт і тата."

„Чым нас они погодуют, коли сами голодуют?"

„Не старайте ся, миленькы! Мают зерна зо дві жменькы!"

„А што буде сиротятку, як даст зерно голубятку?"

„Коли зісте по зеренци, за то дате ім по перци... І не журте ся іх бідом – тото перце ся ім придаст."

І голубкы полетіли... Внет над хыжком бідном сіли, зачгуркали во тырвозі, а уж діти – на порозі:

„Адде смачны вам зернятка! Ідже любы голубятка!"

Перхли пташкы до зеренця, пак пустили зо ся перця.

Діти перця позберали... І враз з дива зайойкали: „Што за чудо не видане! Златы перця в руках маме!"

Тішыли ся сиротята: Мы щесливы, мы богаты! Буде хліб і буде каша, одновиме хыжку нашу. Буде рай за злате перце, што дал Бог за щыре серце.

Взято з: „Читанка 3" (Ю.Ш.), Торонто, 1986
Злемківщыл Петро Мурянка

Народил ся Ісус Христос

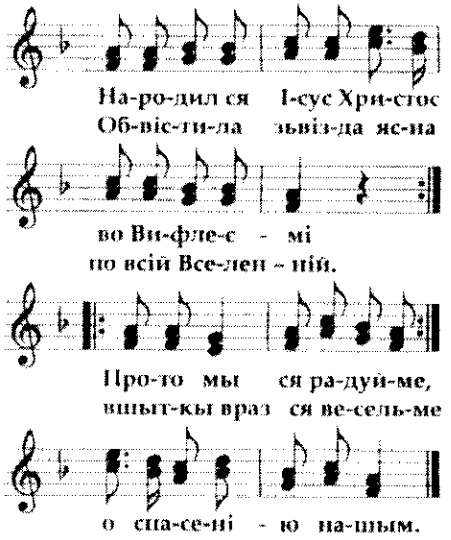

Він во яслах лежыт красний,
Як невиннятко,
Ісус Христос наш Спаситель,
Мале Дітятко.

Ангели Му сьпівают,
Пастырі дары дают,
Ягнятко і козлятко.

Мы маленькы што Ти даме,
Новорожденний,
Од пастырів і од царів
Обдаруваний?

О, мы дарів не маме,
Лем мы Ти засьпіваме:
„Слава во вышніх Богу!"

ЛАДИМІР ХЫЛЯК

Перша любов

(продолжыня)

В час мойой ґімназияльной накы в Новым Місті перебывал єм а станциі в єдной крупяркы, враз товаришами, і то самыма Руснаами, через што дім тот знаний ыл під назвом Руской Кольоніі. Ірывязал єм ся найбарже до Роана, котрого і вшыткы сердечні юбили. Был то хлопец деликатий з лиця і фіґуры, як дівочка. Та характером подібний был до женкой істоты: добросердечний, мягій, вразливий, уступливий, отверий, а при тым все веселий і остожний. Веселіст його переходила ерідко в шалінство, а рефлекс сатыру; та коли трафило ся йоу дакого уразити, такой одраз росил прощыня, і не было нико-о, хто бы міг погнівати ся на того оброго хлопця. Єден лем ґанч ал, жыл во вражді з науком – ни ін єй, ни она його ся не чіпляла.

В сусідстві нашым мешкал жеатий, але бездітний урядник, триаючий в себе на станциі єдну дічку, сироту по рускым священику. З роду был він Русином, хоц чысто польскым місті до того ся вні не признавал. Святкувал з лаинниками, але сповідал ся в русого священника, приїжджаючого тій ціли двараз, тираз до рока одаленого села. Не загынуло в ним дочыста рускє почутя. Коли мы ґімназисты затягнули в загороді руску пісню, Воловач вказувал ся в сусідній загороді в своім пестроколоровым халаті, в червеній шапочці на голові, з люльком на долгым цибуху. Опершы ся о пліт, розділюючий дві загороды, він прислухувал ся нашому сьпівови в молчаню; єднак при пісни, котра ся йому більше подабала, мож было видіти, што дым з його файкы бухал незвычайныма клубами. Похвалы за наше сьпіваня мы з його уст николи не чули, але бывало, што зза плота чыіса невидима рука посылала ябка, машляны булочкы або оріхы, для нас – рускых діти.

При тых сьпівачых продукциях выхованиця пана Воловача стояла все коло свого опікуна. Мы што правда Аннусю небарз виділи, адже она невеличка ростом, не сігала головом понад пліт, та очы єй, як зірничкы, блискали через прогалины плота і з дітячым розмилуваньом смотріли на нас, вільных од старунку хлопців. Што рускы пісні і ій ся подабали, о тым мы были переконаны, бо шлідуючого дня она обычайні прібувала в своій альтані повторити напів тых пісень.

Знаєміст наша зачала ся, коли она была іщы сімлітньом дітином, а я аспірантом в ґімназиі. Та коли уж был єм учеником шестой клясы і мал єм сімнадцет років, товды, памятам, я наумысні глядал нагоды жебы видіти Аннусю. Коли вчыл

єм ся голосно вселенской істориі в нашій загороді, был єм переконаний, што моя сусідка зараз ся вкаже коло плота – і мы будеме мочы посмотріти ся і усьміхнути до себе. Часом вдарил мя в ніс шмарений кармельок, в руковым паперику і такой розніос ся притлумлений хыхіт, а я „одомстил" єм ся тым, што шмарил єм ій ру-жу. Та раз стал ся невинний припадок, котрий зробил переворот в нашым взаімным одношыню. Я шмарил ій цілу голуз руж, але так нездарні, што трафіл єм в саму єй твар. Колячкы задрапали... на самым єй носику вказала ся червена крапля кырви. Я хтіл ю перепросити, та она втекла. Три дни не являла ся в загороді, а я надармо высмотрювал. Был єм злий на себе і на цілий Божий сьвіт, аж і стратил єм апетит – я, котрий іл за двох так, што ґаздыня, наша стара Петрокошка, зьвідала мя, ци я не хворий і ци не пішол бым до дохторя.

Та мі не треба было дохторя, а кєд уж, то інчого, нияк не медицинеря; о тым знал і Роман, котрий шлідил каждий мій крок.

Лем вечером четвертого дня я взріл ю. Она сідила на лавочці коло нашого плота, підпершы голову обома руками. Несьміло приближыл єм ся ґу ній.

— Аннусь, гніваш ся на мене?...

Она нич не одповіла, ани ся не порушыла, як бы моє зьвіданя єй не тычыло.

— Аннусь! — повторил єм примильным голосом, котрий, признаю ся, плынул мі просто зо серця.

— Чом ты такій незґрабний? — рекла она з примішком гніву — через тебе я три дни не одважыла єм ся выйти з дому, бо стыдалам ся задрапаного носа.

— Пробач, тото ся уж ниґда не повторит!

— Буду виділа, — повіла она, подаючы мі на згоду руку і дві ямкы появили ся зас на єй личках.

Я стиснул подану мі руку, не єдну, а обі і тримал іх долго в своіх долонях, а при тым смотріл єм ій просто в оченята, котры ярили ся яснійше, як тоты зьвіздочкы серед темной ночы.

Як ся дальше стало?... не знам, та я притягнул ю ближе, руками обнял за шыю, уста моі дітхнули ся лиця, я чул єй теплий оддых... Блаженне было то одчутя, та оно тырвало лем маленьку хвилю!... За мном роздал ся ненатуральний сьміх.

(продолжыня наступит)

малюнок: Д. Мушыньска-Заморска

Мішок сьмішок

Ванцьо хвалит ся няньови:

— Я гнеска заощадил піптора злотого. Не сів єм до автобуса, лем єм за ним летів.

— Добрі, а другіраз лет за таксі, заощадиш дуже веце.

—

— Злож долони, насыплю ти оріхів — гварит тета Ванцьови.

— Насыпте ліпше няньови.

— А ты не любиш орихів?

— Барз люблю, але няньовы долони векшы.

—

Ванцьо гварит няньови, же буде ся вчыл на дохторя – кардіольога, та буде богатий.

— Ліпше, Ванцю, на стоматольога – зубаря. Чловек має єдно серце, а зубів тридцет два.

—

— Няню, ци гнеска єст гардий ден? — зьвідує ся Ванцьо

— Дай мі в кінци спокій з тым зьвідуваньом. Од тыжня лем тото саме ся зьвідуєш. Повідж о што ти ходит?

— Та... наш пан учытель повів, же котрысого гардого дня зглупіє през мене... І не знам ци мам іти до школы, ци ні.

—

— Мамо, не повірите, наш учытель іщы нигда не видів коня.

— Направду? А одкаль, Ванцю, можеш тото знати?

— Бо я гнеска нарысував коня, а він пришол, посмотріл і ся зьвідує: „А што то такє?

СТЕПАН РУДАНСЬКИЙ

Циган в огурках

Сідит Циган в загороді
Серед темной ночкы,
А кед блисне, тогды зберат
Чуджы огурочкы.

Та заедно сой пригварят:
„Блисний, Боже, блисний!"
А ту газда як зозаду
Вилами не свисне!..

„А сто бісів в твого вітця
Та во твої груди,
Розкрадати мою працу!..
А што тепер буде?.."

„Ой, отченьку, ігомостю,
Чынте, што лем знате,
Та лем прошу вас, панотче,
За пліт не вышмарте!"

„А я шмарю!" - „Пожалуйте..." -
„Шмарю, ты мамуно!"
Взял Цигана за рядиска
Та за пліт ним шпурнул.

Двигнул ся зо землі Циган
Та як зарегоче:
„Мі о тото і ходило...
Добраніч, панотче!"

З украінського перевьол П. Мурянка

СЛОВНИЧОК

воєтити (1 стор.) – непокоіти ся
зловіщунка (1) – тота, што приносит злы вісти
вадити ся (1) – препарати, сварити ся
шор (2) – порядок [kolej]
довєдна (2) – враз, разом
сердито (2) – зо злістю
дудрати (3) – [szwargotać, gderać]
валал (3) – село
хотар (3) – част села, оселя; тіж дорога через село
букви (3) – овочы бука
збыхнути (3) – зітхнути [westchnąć]
криниця (4) – джерело, студня
сомар (5) - осел
царина (5) – орниця, поле презначене до роджыня плодів, в
полонніст (6) – сіно приношене до хыжы на Велию
покін (6) - завіт, традиция
збагнути (6) – спомнути, зрозуміти
облаз (6) – прикрий беріг, місце котре тяжко перейти (облазит ся го)
воі (6) – воякы, жолніре
шугнути (7) – скочыти, полетіти
Вселенна (7) - Сьвіт
прощыня (8) - пробачыня
ґанч (8) – [wada]
латинник (8) – тот што вызнає римокатолицкій обряд
прогалина (8) – пересьвічуюче місце в лісі, ту – в плоті
вселеньска історія (9) – [historia powszechna]
колячкы (9) – [kolce]
мамуна (10) - злий дух
ряндиско, рянда (10) - шмата
шпурнути (10) – шмарити міцно

Діти! Попризерайте ся уважні на рысунок і одгадныйте – хто котрого больвана выліпил.

Зимовы повіджыня

Груден осін згынат, а зиму зачынат.
Іде грудниско з голодным пыском.
Іде зима зо зубами острыма.
Ідут завірюхы – вытігайте кожухы.
Мороз – не нонашко.
Січен січе – лютий кличе.
Зьвідат ся тя лютий, ци-с добрі обутий.
В зимі і пес теплой буды глядат.
Як сьніг глубокій, буде ярец высокій.

Зобрал Василь Хомик

„Лемківска Ластівочка" - редагує Петро Мурянка, ілюструє Богдан Трохановскій. Часопис выходит нерегулярні, як безплатный додаток до „Бесіды".

Kapliczka w Radocynie
mal. Kazimierz Chrostowski
fot. Danuta Chrostowska

Walter Maksimovich

Digitally signed by Walter Maksimovich
DN: cn=Walter Maksimovich, o=www.lemko.org, ou,
email=walter@lemko.org, c=US
Date: 2010.02.17 00:40:07 -05'00'